REVISTA TEOLOGICĂ

ORGAN PENTRU ȘTIINȚA ȘI VIEAȚA BISERICEASCĂ.

— APARE DE DOUĂ ORI PE LUNĂ. —

Anul X. 1 Maiu—15 Iunie 1916. **Nr. 9—12.**

REDACTOR: **Dr. NICOLAE BĂLAN.**

CUPRINSUL:

REDACȚIA și ADMINISTRAȚIA: SIBIIU, strada REISENFELS Nr. 11.

SIBIIU. — 1916.

TIPARUL TIPOGRAFIEI ARHIDIECEZANE.

Anul X. 1 Maiu — 15 Iunie 1916. Nr. 9—12.

REVISTA TEOLOGICĂ

organ pentru știința și vieața bisericească.

Abonamentul: Pe un an 10 coroane; pe o jumătate de an 5 coroane.
Pentru România 12 Lei. — Un număr 50 fil.

Alegerea de mitropolit.

Sunt împrejurări de vieață pentru anumiți oameni și oameni pentru anumite împrejurări.

În situația în care ne găsim astăzi — așà s'a dovedit — n'a putut ajunge altcineva în fruntea bisericei noastre decât părintele vicar dela Oradea-mare — Vasile Mangra.

N'am putut comentà preparativele în vederea acestei alegeri — nu putem comentà nici rezultatul ei.

Care trebue să fie însă atitudinea și datoria ***noastră*** *în situația dată?*

Față de biserică, *mai mult ca ori când suntem datori să ne înmulțim dragostea noastră sinceră și să ne întețim toate puterile la o muncă pozitivă în folosul și spre progresul ei.*

Față de om?...

Toți ceice țin la principiile de educație a conștiințelor, deocamdată nu pot aveà decât o singură atitudine: neutralitatea expectativă.

Vrem să-i vedem mai întâi cărările și faptele, căci noi capabilitățile nu i-le contestăm.

Așteptăm.

Redacția.

Câteva momente din lupta pentru episcop românesc la Arad.

Această luptă, pe care au declarat-o Românii din dieceza Aradului ierarhiei sârbeşti în primăvara anului 1814, e cea mai puternică manifestare a Românilor bănăţeni pentru validitarea culturii noastre naţionale prin biserică. Ea nu a izbucnit pe neaşteptate, ca o apariţie izolată, ci a fost rezultatul unei frământări care cuprinsese de câtăva vreme lamura neamului românesc din Bănat şi se vădeà tot mai puternic în mândria pentru originea noastră şi a numelui de Român, în nemulţămirea cu întunerecul nepătruns care acopereà sufletul românesc înnecând în germeni însuşirile alese ale acestui popor păstorit de străini neînţelegători şi nepăsători, în setea tot mai arzătoare de lumină şi de libertate.

Incă în 1807 — tocmai 7 ani înaintea petiţiei pentru episcop românesc la Arad — găsim un document frumos al acestor frământări: Protopopul din Lugoj şi cel din Belinţ, preotul Dimitrie Ţichindeal din Becicherecul-mic şi preotul din Bocşa, cerând împăratului în numele «a toată naţia românească din banatul timişan» un Român în postul vacant de director al şcoalelor naţionale,[1] argumentează în felul acesta: Noi Românii suntem strănepoţii ostaşilor lui Traian, — cei mai vechi locuitori ai acestei ţări; şi am apărat-o pe ea şi legea noastră creştinească neîntrerupt de atunci şi până astăzi. Flacăra virtuţilor strămoşeşti nu s'a stins în poporul nostru, ci

[1] Director al şcoalelor naţionale în districtul timişan fusese D. Stefanovici. Fù numit acum Grig. Obradovici propus de directorul şcolar suprem, dupăce cancelaria aulică cerù — în urma petiţiei Românilor — dela consiliul locot. să-i propună Români. v. Arhiv. stat. Budapesta *Act. cancel. aul.* 1807. Nr. 7290 şi 10216.

e oprimată numai în lipsa de educaţie şi îngrijire bună a sufletelor. Căci din 3 părţi ale poporaţiei Bănatului, 2 sunt curat româneşti şi numai una amestecată, mai mult sârbească, totuş «episcopii cari cu preoţii satelor şi cu poporul, sau directori de şcoală cari cu învăţătorii şi cu elevii lor să se poată înţelege fără tălmaciu, până acuma nu am putut aveà». Dar străinii ne învaţă sârbeşte sau negligă cu totul învăţământul şi întunerecul de pe sufletele noastre nu se împrăştie. Dacă ar aveà parte de altă purtare de grijă, copiii noştri ar dovedì curând lumii, care ne cunoaşte rău, că «sunt adevăraţi urmaşi ai Romanilor».[1]

Dela această dată încoace stăruinţele bănăţenilor pentru cultura românească s'au continuat. Indemnat probabil de această mişcare episcopul Vulcan dela Orade face împăratului, în toamna anului 1808, propuneri privitoare la promovarea culturei la preoţii şi învăţătorii gr.-ort. şi la îmbunătăţirea subsistenţei lor. Intre altele roagă pe M. Sa să institue în diecezele Arad, Timişoara şi Vârşeţ Români ca episcopi, arhidiaconi şi directori de şcoale.[2] Ca un succes al stăruinţelor româneşti se înfiinţează la 1812 institutul pedagogic la Arad şi tot din tendinţa aceasta largă cătră progres şi libertate izbucneşte în 1814 lupta pentru episcop «de neam român cu sângele şi cu inima românească».

Cauzele că această luptă au purtat-o Românii cu multă vehemenţă le găsim în nemulţămirea lor profundă şi generală cu păstorirea diecezei, care — după informaţii contimporane, mai mult româneşti, — erà ticăloasă. Neajunsurile şi nedreptăţile de cari suferea preoţimea

---

[1] Iosif Vulcan: *Dimitrie Cichindeal,* Bucureşti 1893 pp. 67—68.

[2] Arhiva statului. Budapesta. *Actele cancelariei aulice ungare,* a. 1815 Nr. 12328.

şi poporul au un caracter îndoit, şi anume: Oprimarea sufletului românesc şi negoţul neruşinat cu darurile sfinte ale bisericii.

La prima vedere s'ar păreà că ierarhia sârbească în Bănat nu tindeà la sufocarea vieţii naţionale româneşti, ci aveà numai pretenţia de a o ţineà sub patronajul ei binevoitor. Plângerile Românilor însă şi felul cum răspund Sârbii ne conving, că erà acolo o duşmănie, ascunsă şi nemărturisită dar adâncă, împotriva a tot ce erà românesc. La sate atrăgeau familiile fruntaşe cu toate mijloacele — până şi cu legături familiare — în apele sârbeşti; în biserici se sileau să întroducă obiceiul de de a servì numai sârbeşte şi în unele părţi poporenii — Români — ştiau rugăciunile numai în limba aceea. Moise Nicoară din Giula ne spune în autobiografia sa acestea: «Măicuţa a murit [în etate] de 72—4 ani şi nu ştià rugăciunile numai sârbeşte, fără să ştie o vorbă sârbească, precum nimeni în tot oraşul, ba nici în tot prejurul până la Arad. Bucuria ei, când ne auzì închinându-ne româneşte; se rugà să le repeţim şi din ciaslov au psaltire; nu puteà suferì pe Sârbi».[1] Silinţele de a se luminà ale celor cari nu primeau mentalitatea sârbească erau urmărite şi oprimate. Candidaţii de preoţi erau ţinuţi să-şi schimbe până şi numele românesc sau să-i adauge cel puţin terminaţia care singură li se păreà cuvioasă şi pravoslavnic sunătoare. Mănăstirile erau şcoli de sigură pervertire a simţirii şi cugetării româneşti. Cărturari români aleşi, cari voiau să-şi păstreze libertatea sufletească le ocoleau de aceea şi dacă n'aveau alte motive. Când se cereau apoi Români pentru de a ocupà demnităţi înalte bisericeşti, ierarhia sârbească răspundeà,

---

[1] Biblioteca Academiei Române. Bucureşti, secţia manuscriselor. *Manuscrisele lui Moise Nicoară* Nr. 2445.

cu faţa curată a celui nevinovat, că primitiva plebe românească nu are astfel de exemplare distinse. (Cât erà de «distins» câte unul din ierarhia sârbească ne dă un deplorabil exemplu arhimandritul episcopului dela Arad, despre care va fi vorba îndată). Oameni, a căror energii ar fi rodit pentru cultura românească nu-şi găseau astfel rostul la ei acasă. Perseveranţa în lupta pentru cultura românească se răsplătià şi aici cu prigonire şi pribegie.

La toate acestea se mai adauge şi cealaltă calamitate: abusurile cu sfinţirea şi instituirea preoţilor. Episcop erà — dela 1808 încoace — Pavel Avacumovici, om bătrân acum, bolnăvicios şi slăbănog. In circulara lui şi în cuvântarea trimisă Consistorului gr. ort. din Orade, cu ocazia deschiderii şcoalei pedagogice din Arad, se vădeşte destulă bănăvoinţă faţă de păstoriţii săi.[1] O conştiinţă mai scrupuloasă pentru răspunderea ce o are un episcop pentru păstorirea credincioşilor însă îi lipsià cu totul. Pe arhimandritul Moise Emanuilovici însă, care purtà — din cauza neputinţei bătrânului episcop — aproape toate agendele diecezei, ni-l prezintă plângerile româneşti într'o lumină de tot tristă: Un om de o brutalitate cinică, în ochii căruia toată biserica, toate instituţiile ei sfinte, toate tainele şi bunurile ei spirituale însemnau: bani şi bucate. Nici ruşine de oameni, nici frică de Dumnezeu, nici un simţ omenesc de milă sau de dreptate nu mai trăià în sufletul acesta rapace; *bani*, acesta erà idolul şi singura lui credinţă. Preoţia devenià astfel un obiect de negoţ; parohiile o întinsă moşie a bisericii, locuită de bătuta de Dumnezeu turmă a oilor cuvântătoare, harnice ca albinele şi inofensive «ca matca fără ac», încredinţată «păstorilor» nu ca să o cultive în sudoarea feţii, ci ca să o dijmuească.

---

[1] Iosif Vulcan: *op citat* p. 70 seq.

Nu putem crede — sunt şi documente, dar e mai ales logica lucrurilor şi experienţa lor, care ne-ar desminţì — că preoţii şi mai ales protopopii cari trăiau în această atmosferă, cari erau crescuţi în aceste «tradiţii» şi necesitaţi să se sfinţească între astfel de împrejurări să fi rămas cu totul liberi de această concepţie materialistă, neguţătorească a chemării lor, ci mai curând trebuie să admitem, că lăcomia altoită întrânşii de pilda superiorilor în cei mai mulţi s'a prins şi a dat rod. Astfel biata dieceză ajunse o piaţă de negoţ atât de ademenitoare, încât vedem că începuse să câştige şi simpatiile jidovilor, dintre cari unul se încreştinează şi se face numai decât — nu ni se spune cât a costat — popă.

Toate acestea împreună au umplut de nemulţămire şi de indignare sufletele în cari trăià încă simţul de omenie şi de demnitate. Erau convinşi că o inimă românească va aveà înţelegerea şi iubirea necesară pentru vindecarea acestor rane. Tradiţia verbală ne spune că planurile pentru realizarea dorinţelor se agitau foarte viu încă în 1812 între protopopi şi preoţi.[1] Iniţiativa sigură şi pornită cu toată conştiinţa greutăţilor mari, a venit însă dela profesorii nou înfiinţatului institut pedagogic, iar cel mai puternic sprijinitor al acţiunei a fost, dela început şi în tot decursul luptei Samuil Vulcan, episcopul unit dela Orade. Cu el stăteau în legătură cei doi prigoniţi ai lui Bob, cari însemnau atunci culmea luminilor minţii româneşti, Şincai şi Petru Maior — mai ales acesta, căci Şincai se retrăsese în azilul bătrâneţelor sale înstrăinate ferbând de nemulţămire şi durere

---

[1] N. Tincu Velea: »*Istoria bisericească politică naţională a Românilor*». Sibiiu 1865 pag. 300 (citat în Vulcan: Ţichindeal p. 25). Acì ni se spune că a fost şi înaintată o petiţie împăratului de o deputaţie care a fost la Viena. Nu am putut controlà dacă actele cancel. aulice confirmă sau eventual desmint această afirmaţie.

pentru nerecunoştinţa neamului său. Astfel Vulcan a dat mereu Românilor din Bănat în lupta pentru cultura românească tot sprijinul, material şi spiritual, cât îl ajută puterile: bani pentru spesele deputaţilor, sfaturi, interveniri repeţite în scris şi în persoană la palatinul şi la curtea din Viena, şi materialul istoric, primit dela Maior — care urmăreà şi ajutà şi el lupta — pentru petiţia Românilor.

E o privelişte înălţătoare — care tot mai rar se îmbie sufletului românesc înţesat în zilele noastre de egoism îngheţat — înfrăţirea acestor suflete, de o superioară şi largă înţelegere a vieţii neamurilor şi a datorinţei conducătorilor lor, peste margini cari strivesc sborul sufletelor înguste, cătră idealul mare de a chemà la vieaţă sufletul unui neam, ideal care răsplăteşte cu fericire vieaţa ce arde în flacăra lui, şi aici pe pământul ambiţiilor deşerte şi înaintea tronului iubirii eterne. Apelurile lui Vulcan la curte, dar mai ales scrisorile din corespondenţa lui cu Ţichindeal (în cea a lui Moise Nicoară nepublicată încă, trebuie să mai fie şi altele) şi ale lui Petru Maior ne vorbesc despre această frăţie neturburată într'un graiu care înviorează sufletul. «Frate»! scrie Maior lui Moise Nicoară în vara anului 1815 «Românii de pe acolo, cum văd, bine sunt învitaţi pentru episcopia din Arad şi au început a cunoaşte, cine sunt Românii şi cine sunt Sârbii, şi că ver uniţi, ver neuniţi, *tot sunt Românii fraţi împreună*».[1]

Lupta pentru episcop românesc la Arad s'a pornit deci sub conducerea câtorva protopopi şi a profesorilor dela preparandie. Ţichindeal şi cu Diaconovici purtau

---

[1] Din corespondenţa lui Petru Maior cu Moise Nicoară, publicate de V. Mangra în «*Tribuna*» 1908 Nr. 33.

steagul binecuvântat, cu iubirea lui de neam, de episcopul Samuil Vulcan.

La începutul anului 1813 încă nu erà făurită bine încrederea reciprocă între Arad şi Orade. Până şi Ţichindeal vedem că, într'un moment, s'a temut ca nu cumva episcopul Vulcan să descopere Sârbilor planurile Românilor, de cari aveà cunoştinţă. Vulcan îl dojeneşte pentru aceasta: «Cum ai putut să socoteşti, cumcă eu am înţelegere cu el (e vorba de un arhimandrit Sârb) despre episcopiile voastre?».[1] De acì înainte însă oamenii se cunosc tot mai mult şi-i leagă o credinţă neclintită. În toamna aceluiaşi an Vulcan făceà conceptul petiţiei Românilor dela Arad şi el admonià acum pe Ţichindeal la tăinuire şi mare băgare de seamă faţă cu străinii.

Toate semnele ne îndeamnă să credem, că în scrisorile ce au schimbat ei în vremea aceasta e vorbă de petiţia care a fost înaintată în primăvara anului viitor împăratului. În 9 Septemvrie 1873 Vulcan înştiinţează pe Ţichindeal că e gata; în 19 ale aceleiaşi luni îl sfătueşte aşa: «Fiule, de vei căpătà vreun scriitor bun între preoţi, care să scrie mai frumos decât este aceasta scrisă, dă să o scrie, că eu voind ca nu cumva să vină lucru la iveală, n'am cutezat a-l da să-l scrie la altul, fără numai la nepotul meu, însă şi aşà precum este scrisă, poate să meargă. Bine ar fi de ar puteà doi din cler să meargă cu dânsa să o deie la împăratul în mână, şi apoi şi la alţi domni să o comendăluiască». Cere o scrisoare, în care preoţii să-l roage pentru cauza lor ca să-i ajute «că având eu o scrisoare ca aceasta cu mai mare cutezare oi puteà lucrà, ce voesc a face tocmai

[1] Corespondenţa lui Vulcan cu Ţichindeal v. I. Vulcan: *Dimitrie Ţichindeal*, pag. 76.

de nu-mi vor scrie»[1] Ţichindeal roagă pe Vulcan să împrăştie bănuiala unor protopopi cari se tem că episcopul are scopuri personale cu zelul său pentru dieceza Aradului. Vulcan răspunde: «... nu ştiu ce să gândesc (despre acea îndoială) putând voi din scrisoarea cea latinească la împăratul scrisă, şi în 3 Sept. ţie trimisă cunoaşte, cumcă eu doresc ca să dobândiţi voi cu cererea voastră acel privilegium din Ardeal al clerului unit din vremi neştiute, iară a celui neunit când s'a ales acum de curând episcopul Moga, ca prin voturi să alegeţi 3 feţe bisericeşti, cari să-i arătaţi la înalta curte, ca pe una din acele să o aleagă episcopu. Căci clerul mai bine cunoaşte care sunt vrednici, şi întru alegere ca aceasta şi strânsoare clerul arareori se amăgeşte. Drept aceea eu dela aceasta a mea părere, care şi până acuma împăratului o am arătat nice cum nu mă voiu depărtà.»[2]

Cei dela Arad doreau să trimită rugarea lor prin mijlocirea episcopului la Viena, poate chiar să o dea acesta împăratului, căci erà ales să meargă cu o deputaţie a comitatului Bihor la Viena. De aceia Ţichindeal se sileşte să câştige încă în serbătorile Crăciunului iscăliturile. Lucrurile se tămândară însă. Mulţi dintre preoţi se îndoiau că va fi bine să înainteze rugarea până e episcopul Avacumovici în vieaţă; împăratul erà dus din Viena şi deputaţia Bihorului aşteptà sosirea lui, ca să plece. În fine, dupăce trecuseră şi serbătorile Paştilor, pe la sfârşitul lui Maiu, petiţia Românilor în care cer ca împăratul după moartea episcopului Avacumovici — acesta trăia încă, dar erà dus de bătrâneţe şi de boală, văzând cu ochii, cătră groapă — să oprească pe Mitro-

---

[1] Iosif Vulcan. *Op citat* pag. 77 adun. IV şi V. Scrisoarea din 19 Septemvrie nu are însemnat anul, legătura ei cu ceealaltă însă e evidentă.

[2] *Ibidem:* pag. 78 şi 86.

politul din Carloviţ dela convocarea sinodului de alegere şi să numească un episcop «de neam Român cu sângele şi cu inima românească» dintre 3 candidaţi pe cari — după analogia Transilvaniei — îi va alege preoţimea, e îndreptată, ne spune Ţichindeal, în două exemplare, unul deadreptul şi unul preste Orade, la împăratul, unde aveà să plece peste câteva zile şi Vulcan, şi în mâna căruia trebuià să ajungă. În felul acesta socoteau că nu vor prinde de veste episcopii Sârbi. Lucrurile n'au mers însă, nici de astădată, neted.

Ţichindeal ca să câştige pentru dânsa şi autorităţile civile, dăduse în decursul iernii petiţia asesorului Vörös. Vulcan, îndată ce l-a înştiinţat despre aceasta, înţelese foarte bine «cumcă lucrul şi cererea aceasta acum va fi cunoscută mitropolitului şi la tot clerul sârbesc». Odată informat despre dânsa, clerul sârbesc va fi lucrat cu toate mijloacele ca să apuce şi să opăcească petiţia însaşi. Altcum nu se poate explicà scrisoarea lui Ţichendeal adresată lui Vulcan în 18 Iulie, *şepte săptămâni* după expedarea petiţiei. «Venit-au» zice Ţichendeal despre cele 2 exemplare «unele ca acelea la locul lor, au rătăcesc în vre-un labirint deodată trezindu-se în mâna mitropolitului din Carloviţ, până astăzi nici cea mai mică înştiinţare nu am... nici ştiu».[1] Nu ştim nici astăzi; dar e imposibil ca episcopul care erà atât de exact, să nu-i fi înştiinţat dacă le-ar fi primit. Pe lângă aceasta informaţia pe care o arată o scrisoare ulterioară a mitropolitului e atât de exactă încât trebue să admitem că a avut o copie a petiţiei în mână. Faptul că mitropolitul spune în acea scrisoare către împăratul, ca şi cum ar fi lucru ştiut de toţi, că Nestorovici — care ştiu că era omul lor — a înaintat pe-

[1] Pentru celea precedente v. Iosif Vulcan: *op citat.* pp. 81, 87, 91.

tiţia M. Sale, ne dă şi mai mult de bănuit despre cărările pe cari a trebuit să rătăcească.[1]

Intre actele cancelariei aulice se găseşte, înaintată în 1814, numai o «instanţie» semnată «poporul şi clerul diecesei gr. neunite arădane» fără iscălituri.[2] Sârbii însă ştiau de mult cari sunt conducătorii şi se porniră prigonirile: împotriva lui Ţichindeal îndată, — pe care l'au şi nimicit — iar mai târziu şi împotriva lui Diaconovici.

Petiţia însă induplecă pe împăratul să dea atenţie dorinţelor româneşti. El scrie, în 2 August 1814, procancelarului conte Kohary: «Despre cuprinsul acestei petiţii cancelaria să-mi dea, însă fără de a comunicà ceva mitropolitului, părerea ei bine cumpenită, indicând mai ales modalitatea de a ne convinge dacă sunt în clerul românesc bărbaţi vrednici pentru demnitatea episcopală şi de a esoperà, dacă sunt, numirea unui episcop din sinul acestei naţiuni».[3] Kohary cere sfatul palatinului — 12 August. Aceasta răspunde — 12 Sept. — că celea mai bune informaţii în chestia aceasta le-ar puteà da administratorul comitatului Bihor, comitele Ludovic Rhédey. Acesta are moşii în vecinătate cu Românii şi cunoaşte bine poporul şi pe preoţii români. Cu privire la eventuala denumire el crede că nu-i consult a se abate dela «Rescriptum declaratorium» care în §. 21 regulează alegerea şi numirea episcopilor de sub jurisdicţia mitropolitului din Carloviţ, ci să se caute o mo-

---

[1] *Ibidem.* p. 100.

[2] Nu are nici dată. v. Arhiva stat. *act. cancel. aul. ung.* 1815. Nr. 12821.

E publicată în traducere românească, făcută de pe o copie latină ce se află între manuscrisele lui Moise Nicoară, în «Biserica şi Şcoala» an. 1878. Nr. 27—28. apoi în «Mitropolia ort. a Rom.» şi în «Cartea de aur» v. I p. 139 seq.

[3] Arhiva statului. B.-pesta. *Actele cancel. aul. ung.* an. 1814. Nr. 10460.

dalitate de a satisface dorinţele românilor în cadrele acelor norme. Cancelaria aulică — 14 Oct. — primeşte propunerea cu adausul că, fiind acuma mai mulţi Români culţi în Transilvania decât în Ungaria, să înştiinţeze şi pe guvernatorul Transilvaniei, comitele G. Bánffy despre dorinţa împăratului, ca să caute în principatul său şi să propună Români apţi pentru cârja episcopească.[1] Impăratul aprobă — 2 Nov. — iar peste 2 zile cancelaria aulică trimite înştiinţările secrete guvernului Transilvan şi lui Rhédey.[2]

Guvernatorul Bánffy împlineşte lucrul în grabă şi conştienţios. Trimite — 6 Dec. — înştiinţare secretă episcopului Moga şi-i cere să-i comunice în acelaşi chip fără întârziere numele acelor Români din dieceza lui pe cari îi află vrednici de a păstori oarecare dieceză gr. or. din Ungaria. Episcopul răspunde — 24 Dec. — că orientându-se după condiţiile cuprinse în decretul guvernului din 13 Aug. 1810, emanat cu ocazia alegerii de episcop în dieceza Transilvaniei, cari cer dela candidatul de episcop să fie bărbat harnic, cunoscător de limbi, versat în chestii de drept şi cunoscător al obiceiurilor ţării, om onest, cinstit, cu mintea luminată, credincios principelui şi cu zel pentru binele public, a găsit că dintre câţi călugări cunoaşte el în dieceza sa 2 întrunesc mai bine aceste condiţii: vicarul Nicolae Hutovici şi apoi profesorul Gheorghe Lazăr. Dintre aceştia cel dintâiu se distinge mai mult cu însuşirile-i naturale şi cu experienţa câştigată decât cu erudiţia, cel din urmă din contră se recomandă mai mult prin cunoştinţe în domeniul ştiinţei decât prin moderaţiune şi temperament pacinic. Dintre preoţii celibi propune

[1] *Ibidem* Nr. 13226 şi 14163.
[2] *Ibidem* an. 1814. Nr. 14163.

pe Moise Fulea director al şcoalelor elementare gr. ort. din Transilvania şi pe Ioan Moga, fiul lui Zaharie Moga, arhidiacon în Sebeş. Acesta era un tinăr de 25 de ani care studià acuma la Viena pentru de a se întoarce profesor la viitorul seminar; episcopul îl încarcă cu multe laude şi asigură pe Bánffy că n'o face aceasta fiindcă-i e nepot, căci poate dovedí totul cu documente.[1]

Guvernatorul însă nu e mulţumit cu aceste propuneri şi cere episcopului altele. Cu această ocazie el i-a atras probabil atenţia asupra lui Radu Tempea.[2] Episcopul scrie acestuia în 14 Ianuarie 1815 şi-i cere să se declare dacă ar fi aplicat să primească păstorirea unei dieceze în Ungaria, aşà însă ca femeia lui să se retragă mai întâiu — conform normelor bisericeşti — în vre-o mănăstire. Tempea — erà arhidiacon în Braşov — răspunde în 3 Februarie 1815, că el întotdeauna a fost gata să servească binelui public din toate puterile şi e gata şi de acì înainte. Ca să poată candida însă la episcopie a cerut părerea soţiei sale şi a primit învoirea în această declaraţie: «Iubitul meu soţ, — nu-ţi pot exprimà mulţumirea mea izvorâtă din adâncul inimii, pentru iubirea ta adevărată de până acum şi pentru creşterea bună dată copiilor nostri. Tu însă poate eşti ales şi menit de Dumnezeu pentru acel loc; de aceia voinţa mea purcească din toată inima e să întru în mănăstire numai ca să putem fi de folos semenilor nostri.»[3]

---

[1] *Ibidem*. an. 1815. Nr. 2456.

[2] Scrisoarea guvernului nu se găseşte, dar Tempea zice în declaraţia lui că aceasta i s'a cerut la îndemnul aceluia. (auf die gnädigste Erinnerung Sr. Excelenz.)

[3] După o copie în arhiva stat. B-pesta. *Actele cancel. aul. ung.* an. 1815 Nr. 2456.

In 18 Februarie episcopul înaintează declaraţia lui Tempea guvernorului, propunând alături încă 2 candidaţi.[1] Bánffy comunică acum cancelariei aulice ungare informaţiile primite. Alătură în copie propunerile episcopului Moga, iar el recomandă numai pe Radu Tempea, accentuând totuşi că între cei propuşi întâiu merită atenţie Lazăr (îi zice: Iosif), dar acesta a avut înainte cu câţiva ani «neînţelegeri personale destul de grave» cu mitropolitul din Carlovit.[2]

Intraceia sosise raportul comitelui Rhédey. Nu respectă şi nici nu înregistrează dorinţele româneşti; propunerile lui congruează cu dorinţele mitropolitului sârbesc. Recomandă la locul prim pe Iosif Putnik, episcopul diecezei Pacraţ, ca Român şi de tată şi de mamă, născut în comitatul Aradului, unde are şi acuma o moşie domnească. Il laudă că e poate cel mai distins dintre Români ca fineţe a moravurilor şi cultură a spiritului. Familia Putnic erà de fapt de origine macedo-română;[3] dar acesta deşi copilărise într'un sat românesc nu-l mai trăgeà inima către acelea sate umilite şi astfel nici Românii nu găseau nici decum că el ar puteà fi «episcop cu sângele şi cu *inima* românească». In locul al 2-lea Rhédey propune pe Manuilovici, arhimandritul mănăstirii Hodoş, cunoscut acum şi nouă. Comitele afirmă că arhimandritul e Român, vorbeşte 4 limbi afară de cea românească şi «se poate socotì cu drept între bărbaţii mai culţi ai neamului său». La locul al 3-lea vine Nestor Ioanovici, egumenul mănăstirei Sirmiului (Sirmiensis), iar al 4-lea e Stefan Atanasievici, protopopul Lugojului, pe

---

[1] Copia *ibidem* ad. Nr. 75. Cei doi candidaţi sunt Angelus Taurovits şi Ignatius Karabetz.

[2] Ibidem Nr. 2456. Data e 12 Februarie.

[3] v. G. Popovici: *Istoria Rom. bănăţeni.* Lugoj, 1904. p. 342. n. 4.

care l'am întâlnit în rugarea din 1807 pentru director şcolar. Amândoi erau consideraţi ca Români buni şi mai ales Ioanovici aveà simpatii multe între Români. Rhédey îi esceptionează pe amândoi. Despre Ioanovici spune că-i un spirit de tot neastâmpărat (valde inquietus esse dicatur), iar despre protopopul Lugojului că nu ştie limbi şi e preot secular. La urmă propune încă pe Procopiu Bolici, arhimandritul mănăstirei Racovaţ. Despre acesta zice că e Croat, şi ar fi mai potrivit pentru dieceza Pacraţului, când Putnic va fi mutat la Arad.

In 24 Februarie 1815 cancelaria aulică le înaintează pe toate în reasumat împăratului. După părerea ei dorinţa Românilor s'ar puteà satisface mai bine şi mai uşor dacă ar strămutà pe Putnic la Arad, mai ales că are posesiunea acolo şi s'ar duce şi el bucuros, că e mai bine dotată această dieceză decât a Pacraţului; şi apoi el e Român. Impăratul Francisc I. nu aduce nici o hotărâre, ci reînapoiază actele cancelariei, ca aceasta să întrebe acuma pe mitropolitul din Carloviţ, cum crede că se va puteà întregì scaunul vacant, ţinând seamă de poporul românesc, care constitue în partea cea mai mare acest episcopat?[1]

Mitropolitul răspunde într'o scrisoare lungă, cam acestea: Incă anul trecut a primit informaţiuni vrednice de credinţă din dieceza Timişoarei şi a Vârşeţului, că oarecari îndivizi dela şcoala preparandială din Arad au înaintat împăratului în numele clerului şi a poporului românesc o petiţie în care se roagă să le numească, după ce va murì Avacumovici, un Român de episcop la Arad, fiind dieceza aceasta aproape în întregime românească, ca să nu ajungă sinodul sârbesc să aleagă iar

[1] *Ibidem*. an. 1815. Nr. 5994.

un Sârb. E cunoscut că iniţiatorii principali ai acestei rugări sunt «acel catehet Ţichindeal» (pe care cancelaria în urma uneltirilor sârbeşti îl destituise acum) şi cu Diaconovici şi încă alţi câţi-va din clerul românesc, mai ales protopopi şi preoţi văduvi, iar rugarea a înaintat-o împăratului inspectorul superior de şcoale Nestorovici (după cum ştim din greşală şi spre paguba autorilor ei). Nu vrea să scruteze — continuă mitropolitul insinuativ — dacă e favorabil binelui public ca în timpul şi împrejurările de faţă oameni încredinţaţi cu creşterea tinerimii să plănuiască nepedepsiţi tot ce le place împotriva autorităţii religiunii sale, asumându-şi, fără nici o autorizare, numele poporului şi clerului românesc şi să divulge în voie principii diferite. Nici nu caută cauza, pentruce profesorii dela preparandie sunt atât de aplicaţi la proiecte şi înnoiri când mişcările ţărăneşti şi anume cea din comitatul Sirmiului în 1807 şi cea recentă de pe domeniile Pacraţ şi Daruvar au fost provocate de învăţători din acelea locuri.

Numiţii indivizi şi-au arătat numai ingnoranţa proprie când au zis sinodului de legea lor «sinod sârbesc» şi oarecum duşman neamului lor, pentrucă acela e mai presus de deosebirile naţionale, deschis ori-cui e deputat şi e cunoscut doară că episcopul din Pacrat e considerat şi de Români ca Român, iar cel din Buda e Grec. Astfel de iniţiative «nouă şi neaşteptate» ale numiţilor bărbaţi de şcoală, potrivnice ierarhiei — cum este obiectul acelei petiţii — provoacă fără nici un motiv desbinări între locuitorii sârbi şi români de aceiaşi confesiune, iar aceasta a deşteptat atenţia nobililor şi a domnilor de pământ încât aceştia privesc cu ochi bănuitori toate instituţiile nouă şi de acì vine că la nou înfiinţatul fond general al şcoalelor, nici un singur domn de

pământ, ori cât de stăruitoare au fost îndemnurile, n'a dat vre-un ban până acuma.

Cât priveşte în special dieceza Aradului, — continuă mitropolitul — fiindcă e locuită în partea cea mai mare de Români, e drept ca să fie luaţi şi ei în considerare la numirea de episcop. Dar acolo sunt totuşi şi Sârbi, iar episcopatul e de origine sârbesc. El înţelege, prin urmare, acea considerare în aşà fel, că episcopul ce va fi numit să fie sau un Român care ştie bine sârbeşte sau unul care să ştie româneşte atât de bine, încât să-şi poată înţelege poporenii şi să fie înţeles de ei. Nicidecum însă nu vede necesitatea de a da atâta îngerinţă naţionalismului în alegerea de episcop, când acesta nu stă în slujba acestei sau acelei naţiuni, ci e chemat să propovăduiască o doctrină generală după norme stabilite şi n'are nimic cu aşà numitul «naţionalism». Dar rugarea amintită intenţionează să deschidă pentru protopopi şi preoţi văduvi — cum sunt în special protopopii dela Şiria şi Lugoj, precum şi alţii, cari dispreţuesc monahismul şi se subtrag dela voturile lui, dar ar vrea totuşi să parvină la demnitatea episcopală — calea către cele mai înalte demnităţi bisericeşti. Românii n'au fost opriţi nici odată de a se ridicà acolo pe calea cea adevărată. Că totuşi sunt mai puţini Români distinşi în cler decât Sârbi nu sunt de vină aceştia, ci e a se atribuì aceloraşi cauze pentru cari nu se găsesc decât foarte rar Români distinşi şi în statul militar sau între neguţători, ci naţia lor constă aproape toată numai din plebea românească pretutindeni unde locuiesc ei; aşa e şi în Transilvania unde în privinţa culturii şi a industriei nu se deosebesc cu nimic întrolaltă, fie uniţi, fie neuniţi.

Adevărat că ar fi bine ca episcopul ca păstor al turmei sale spirituale să fie de un sânge cu ei şi e drept ca să le ştie cel puţin limba, dar dacă aceasta din oarecari motive nu s'ar puteà, atunci nu se poate cere ca numai de dragul acestui lucru să se desconsidere şi încalce disciplina şi obiceiul bisericesc, precum o şi dovedesc acestea multe cazuri, când episcopul n'a fost de acelaşi neam cu păstoriţii săi. Nici nu ar fi consult ca să se absteà dela modalitatea, neştirbită până acuma prin nici un caz de abatere, de a alege pe episcop în sinod, pentrucă membrii aceluia ştiu mai bine oamenii şi însuşirile necesare şi au ţinut totdeauna seamă de trebuinţele speciale ale păstoriţilor.

El nu poate ştì pe cine ar alege acest sinod în cazul când dieceza Aradului va devenì vacantă şi nici aceia nu o ştie dacă împăratul nu va strămutà — pe baza dreptului imperial — pe vre-un episcop din altă dieceză la Arad. Cunoscând însă bine oamenii cari ar aveà însuşirile necesare acestei demnităţi şi ţinând seamă de dorinţa împăratului de a luà în considerare trebuinţele poporului român, părerea lui individuală e că cel mai potrivit ar fi Iosif Putnik, episcop al Pacraţului. Acesta e de o cultură aleasă, vorbeşte 3 limbi ca şi pe cea maternă de uşor, a dovedit mult zel ca instructor al clericilor la mitropolie şi ca episcop şi pe lângă aceasta «Românii cred că el e de origine şi de neam Român». E bărbat în puterea vieţii, se ştie purtà şi cu ţăranii şi cu cei de seama lui, între cari e foarte iubit. Mai ales la Arad va fi primit cu atât mai bucuros, cu cât el a copilărit în ţinutul acela unde locuieşte şi acum mama lui văduvă pe moşia domnească a familiei lor.

Venitele diecezei arădane încă sunt mai mari, dar ele nu ar fi în stare să ademenească pe nimeni dacă se

ea în seamă lucrul pe care îl pretinde această dieceză. Numai din consideraţie faţă de binele bisericii şi pentru că e originar de acolo — termină mitropolitul Stratimirovici — recomandă pe Putnic pentru dieceza Aradului şi ar primì foarte bucuros mutarea lui acolo.[1]

Scrisoarea aceasta nu ajunge încă sub ochii împăratului, şi episcopul Avacumovici moare la 13 August 1815. Vestea aceasta produce mişcare vie între toţi cari participau la luptă.

Dela Orade, Vulcan scrie îndată — 17 Aug. 1815 — lui Ţichindeal, să fie cu băgare de seamă şi dacă până acuma n'a trimes deputaţiune la Viena, acuma să o constitue în grabă şi să ducă împăratului din nou rugămintele Românilor, ca să nu permită mitropolitului conchemarea sinodului alegător la Carloviţ, ci «să poruncească ca clerul să se strângă, şi să candidăluiască împărăţiei preoţi vrednici de episcopie». Actele deputaţiei să fie întărite şi de autorităţile publice. El încă va scrie şi-i va sprijinì la toate locurile înalte de unde se poate aşteptà ceva folos cauzei. Ca deputaţi ar fi dorit să vadă alături de Ţichindeal pe protopopul dela Galşa (Gh. Chirilovici), pe Moise Nicoară şi pe Püspöky, director şcolar la Orade; despre acesta din urmă însă se răsgândeşte şi zice, în aceeaş scrisoare: «mă îndoesc... aflaţi altul în locul lui». Pentru acoperirea speselor de călătorie ofere un ajutor dela sine şi-i îndreaptă să ceară şi dela egumenul Bezdinului: Mihailovici; «...şi umblaţi cu grabă să nu ne taie Sârbii pe dinainte», încheie Vulcan.[2] Deputaţia însă nu s'a putut constituì în grabă. Se vede că protopopii nu se prea îndemnau, de frica superiorilor şi chiar profesorii dela preparandie, văzând

[1] *Ibidem.* an. 1815 Nr. 3496. v. şi Nr. 12331.
[2] Iosif Vulcan: *Dimitrie Cichindeal,* Bucureşti, 1893, p. 93.

prigonirea deslănţuită cu toate mijloacele asupra lui Ţichindeal, colegul lor, şi lupta acestuia cu puţin succes, erau mai precauţi. Ei trimit deocamdată numai o copie a rugării lor înaintate împăratului în primăvara anului trecut cu o nouă rugăminte ca, din motivele aduse în aceea petiţie luată în seamă şi până acuma de M. Sa, să oprească pe mitropolitul din Carloviţ dela conchemarea sinodului de alegere şi să numească episcop pe unul din candidaţii clerului. «Dela împlinirea acestei rugări depinde fericirea unui popor supus M. Voastre care întrece numărul de un milion (milionarium numerum superans)» zice rugarea.[1] Şi aceasta au înaintat-o destul de târziu. Temerea lui Vulcan se împlinise: mitropolitul i-a prevenit pe toţi. El trimite, încă în 16 August, înştiinţarea despre moartea lui Avacumovici şi roagă pe împăratul din nou ca să nu întârzie a numì pe Putnic episcop în locul aceluia, căci eparhia a fost neglijată în multe privinţe în ultimii ani de bătrâneţe şi de boală ai episcopului decedat. Ar fi deci foarte păgubitoare o vacanţă mai îndelungată în condiţiile existente. Putnic e şi omul chemat de a le îndreptà. Pentru cazul că totuş, din oarecari motive, numirea lui ar întârzià, el a trimis pe comitele Antoniu Brancovici «archimandritam Hopoviensem» zilele acestea în eparhia Aradului, pe care îl propune ca M. Sa să-l numească «la orice caz» administrator.[2] Două zile mai târziu — în 18 August — anunţă şi Rhédey vacanţa scaunului episcopesc. Şi el stăruie pentru numirea lui Putnic, căci e om cu moravuri fine şi cultură aleasă şi are acolo «moşia la care

[1] Intre actele cancelariei aulice ungare se găsesc amândouă: şi cea din 1814 şi aceasta din 1815, aceasta sub Nr. 12821, iar foaia alăturată sub Nr. 12818. Nici una nu are dată; scriitorul dela cancelarie a însemnat la primire: «praes. 30 Oct. 1815».

[2] Arhiva stat. *act. cancel. aul. ung.* anul 1815. Nr. 11381.

a copilărit». Când nu s'ar puteà numì Putnic, recomandă pe Bolici «care — îşi îndreaptă comitele greşala din raportul precedent — e Sârb, nu Croat şi nu există deci vre-o piedecă pentru numirea lui la Arad. Aşà crede comitele, pe care palatinul îl recomandase ca cel mai bun cunoscător al poporului român şi a dorinţelor lui. De arhimandritul Manuilovici nu mai aminteşte acum.[1]

Cancelaria aulică primeşte şi aprobă propunerile acestea. Soseşte — dat. 13 Sept. — şi învoirea consiliului de răsboiu,[2] pe care îl consultase, şi formulându-şi părerile voià acum să le înainteze împăratului. Tocmai atunci soseşte şi petiţia Românilor. Cacelaria aulică îşi completează acum «votum»-ul cu respingerea acesteia. «Cererea aceia de a permite poporului şi clerului românesc din dieceza Aradului candidarea a 3 indivizi şi de a numì pe unul dintre aceia episcop, nu se poate luà în seamă, (locum non habet) pentrucă «Rescriptum declaratorium»[3] obligă pe toţi credincioşii gr.-ort. atât Sârbi cât şi Români, iar în înţelesul aceluia episcop se poate alege numai în sinodul electoral, cerând ulterior pentru cel ales confirmarea M. Sale. Strămutarea unui episcop însă, dela o eparhie la alta, se poate face şi numai cu putere regală, fără sinod. De aceea propune M. Sale mutarea lui Putnic la Arad şi conchemarea sinodului pentru alegerea altui episcop în dieceza Pacraţului. Până la instituirea lui Putnic însă propune pe Brancovici de administrator.[4] Propunerea e înaintată M. Sale, împreună cu toate actele, în 16 Octomvrie 1815.

---

[1] *Ibidem,* anul 1815. Nr. 11535.

[2] *Ibidem,* anul 1815. Nr. 12331.

[3] Rescriptul împărătesc dat la 1779, prin care se normează din nou privilegiile ierarhiei sârbeşti din 1691; mai ales procedura alegerii şi numirii de episcop etc. v. *act. cancel. aul.* anul 1829. Nr. 1353.

[4] Arhiva stat. *act. cancel. aul. ungar,* anul 1815. Nr. 12331.

Inainte de a urmărì mai departe desfăşurarea evenimentelor la Viena, trebuie să ne întoarcem puţin la Românii din Arad, unde se făcuse o schimbare în conducerea afacerilor. Ţichindeal, care fusese până acì conducătorul mişcării, erà acum destituit din postul de catehet. Călătoria lui din Iunie la Viena — când a vorbit şi în afacerea episcopului — a rămas fără succes. El erà considerat acum ca un răsvrătitor şi nu ştià încă ce judecată va aveà până la urmă. A crezut Ţichindeal că în astfel de împrejurări ar păgubì cauza Românilor stând în fruntea ei, sau a slăbit încrederea lui în izbândă? Nu ştim; destul că a cedat conducerea lucrurilor lui Moise Nicoară. Acesta erà de naştere din Giula,[1] şi unul dintre cei mai culţi Români ai vremii lui. Vorbià şi scrià în limba franceză, germană, latină cu aceeaş uşurinţă ca şi româneşte. Dela 1810 încoace petrecuse în Muntenia, ca profesor de limba latină şi germană la şcoala domnească din Bucureşti.[2] In toamna anului 1814 îl găsim într'o călătorie la Constantinopol. De acolo se întoarce şi soseşte, în primăvara anului 1815 acasă în Giula. Aveà numai ceva de isprăvit acolo şi la Viena, apoi voià să se ducă înapoi în Muntenia. Moartea lui Avacumovici îl opreşte însă,[3] şi el se amestecă îndată în lupta, a cărei răspundere peste puţină vreme apasă întreagă pe umerii lui. A purtat-o cu îndrăzneala omului care nu se teme de nimic, patru ani dearândul, până ce l-a sdrobit şi pe dânsul. In 16 August — trei zile

[1] «In Iula în uliţa Nicoreştilor fui născut, în vreme ce scularea Hori împlusse lumea cu frică şi doară şi cu nădejde», scrie el la 1836, în autobiografie.

[2] V. Mangra: *Moise Nicoară.* «Tribuna» 1908 Nr. 1.

[3] «Eu aud că spre fericirea Românilor ţi-a pus cerul aceea pedică, ca să nu păşeşti afară din ţară: urmata circumstanţă a morţii din Arad» — zice P. Maior într'o scrisoare din vara an. 1815 v. «Tribuna» 1907. Nr. 283.

după moartea lui Avacumovici — el pleacă la Orade, unde s'a sfătuit, de sigur, cu Vulcan care îl propusese şi pe el de deputat în scrisoarea din 17 August către Ţichindeal. A călătorit şi prin împrejurimile oraşului, probabil ca să câştige iscăliturile comunităţilor bisericeşti pentru mandatele deputaţilor. Căci Nicoară a organizat lupta pe baze cu mult mai sigure. El şi deputaţii cari au vorbit de aci înainte la Viena în numele poporului român din dieceza Aradului, au avut împuternicire dela comunele bisericeşti, întărită şi de autorităţile civile.

In 31 August Nicoară erà întors la Arad, iar în 25 Septemvrie pleacă din nou către Orade.[1] Peste puţină vreme îl găsim apoi în Viena, deputat, la împăratul. Nu erau însă 6 inşi, 3 preoţi şi 3 mireni, cum ar fi dorit Vulcan, ci numai 2: Nicoară şi preotul din Zarand, Ioan Şerbu (Popovici). Aceştia doi însă şi-au împlinit chemarea până la capăt: preotul prigonit şi suspendat, iar Nicoară chiar întemniţat la urmă.

Vulcan erà în clar cu planurile deputaţilor. El se identifică întru toate cu dânşii şi înainte de a începe ei în numele lor acţiunea, episcopul le pregăteşte terenul cu un recurs către cancelaria aulică. In acest recurs episcopul combate propunerile ce le făcuse Rhédey cu privire la episcopia din Arad, şi despre care el — nu ştim pe ce cale — erà foarte bine informat. El spune că a urmărit mişcarea Românilor, pentru episcop de neamul lor, începând cu petiţia înaintată în 1814 de el M. Sale, şi găseşte că propunerile cari a înţeles că s'au făcut acum M. Sale pentru scaunul vacant nu răspund trebuinţelor şi dorinţelor poporului românesc, şi anume: cei doi pe cari i-ar primì bucuros Românii, Nistor Ioa-

---

[1] Pentru cele spuse despre călătoriile lui Nicoară, v. ziarul lui de călătorie *Academia Română* mss Nr. 2445.

novici şi Ştefan Atanasievici, sunt amândoi escepţionaţi serios. Episcopul Putnic însă nu mulţămeşte de loc dorinţele clerului şi ale poporului românesc pentru promovarea culturii şi a fericirii neamului românesc, pentrucă «acesta face mai mult pe domnul decât pe episcopul şi mai mult îi plac distracţiile decât ocupaţiunile lui oficioase». Apoi e cu totul sârbizat, chiar dacă e în parte Român. Unele atestate însă îl prezintă ca Sârb, şi de altcum nu ştie româneşte cum s'ar cere unui episcop la Arad. Bolici e strein şi nici nu ştie româneşte cum se cade. Manuilovici e Sârb şi întratâta duşman Românilor încât a zis nu odată, că dacă ar aveà o singură picătură de sânge românesc în vine l-ar scoate de acolo. Acesta, ca protodiacon al episcopului decedat, luà candidaţilor de preoţi cu puterea banii ce-i aveau la sine, iar pe aceia la cari nu găsià nimica, îi pălmuia, îi desbrăcà şi le ţineà vestmintele până ce veneau să-i plătească suma cerută.

Dorinţele poporului Român se îndreaptă spre alţi oameni. Cel dintâiu dintre aceştia e Moise Nicoară, un om căruia asemenea nu găseşti în clerul sârbesc. Vorbeşte în afară de limba sa maternă, pe cea germană, latină, ungurească şi pe cea franceză şi cunoaşte încâtva şi greaca şi italiana. Pe lângă aceasta e şi mai favorabil unirii decât sunt oamenii crescuţi de Sârbi şi astfel satisface atât aşteptările clerului şi ale poporului românesc, cât şi intenţiile M. Sale. Dar acest Moise Nicoară nu s'a hirotonit de teama că fiind necăsătorit, va fi trimes la mănăstire, unde apoi, ajungând la dispoziţia călugărilor sârbi, îl vor oprì dela cultivarea şi perfecţionarea sa. De aceea dieceza Aradului se roagă ca M. Sa să îl numească pe acesta episcop, iar pe timpul cât va trece până va fi sfinţit şi înaintat prin gradele ierarhice, veni-

tele episcopale să treacă la fondul institutului pedagogic.

Dar mai sunt şi alţi Români vrednici de a ocupà scaunul vacant, şi anume: în afară de numiţii Nistor Ioanovici şi Ştefan Atanasievici, este arhimandritul Isaia Beleşan, vicarul episcopului din Cernăuţi, Radu Tempea, fost inspector al şcolilor naţionale gr.-ort. din Transilvania, Taurovici, arhidiacon în Sibiiu, Lemenyi, fost profesor al candidaţilor la preoţie în Bucovina şi Gheorghe Chirilovici, protopopul din Galşa, care a fost decorat pentru meritele sale cu medalie de aur.

Pe Nicoară cel dorit de toţi, sau pe unul dintre ceilalţi să numească deci împăratul episcop la Arad, pentruca primindu-şi astfel cele 470 de parohii, neglijate, dintre cari numai una e amestecată cu Sârbi, părintele şi sfătuitorul lor, să găsească şi ele calea culturii.[1]

Curând după înaintarea acestei scrisori a lui Vulcan, găsim şi urmele activităţii deputaţilor români la Viena. În 1 Decemvrie 1815 cancelaria aulică raportează împăratului despre o petiţie a deputaţilor clerului şi poporului român din dieceza Aradului, Moise Nicoară şi Ioan Şerbu-Popovici. Deputaţii erau bine înţeleşi cu Vulcan despre cele ce trebuià să scrie el şi ce le mai rămâneà lor de spus împăratului. Situaţia lui Nicoară, anume, în lupta aceasta erà cam neobicinuită şi anevoioasă: el trebuià să ceară împăratului împlinirea dorinţelor Românilor şi tot el erà alesul acestor dorinţe; el conduceà lupta pentru episcop românesc la Arad şi el erà şi candidatul diecezei. De aceia recomandarea candidaţilor o face, în numele diecezei, episcopul Vulcan; deputaţii însă în petiţia lor, aduc numai *motivele* (cu-

[1] Originalul nu se află; estrasă după raportul cancelariei aulice v. *act. cancel. aul. ung.* 1815 Nr. 14,212.

prinse, după obiceiul lui Nicoară, în puncte) pentru cari Românii diecezei arădane persistă în dorinţa de a căpătà, prin numirea M. Sale, episcop de neamul lor, iar a doua întrebare — aceia dela care plecà şi pe care se sprijineà argumentaţia potrivnică a Sârbilor — cine e omul dorinţelor lor şi cu ce se impune? o ating numai în treacăt şi evasiv. In ordinea şi forma primită de dânşii iată motivele:

1. Episcopii Sârbi au folosit toate mijloacele şi au dat toată silinţa ca să ţină poporul românesc în prostie şi întunerec pentruca, numai ei, Sârbii, să se bucure de funcţiunile şi demnităţile bisericeşti.

2. Au încercat cu toate mijloacele posibile împedecarea progresului, moral şi intelectual, în nou înfiinţatul institut pedagogic[1] şi ocolesc ordinaţiunile salutare ale M. Sale, numai ca Românii să nu se poată emancipà şi întrece cumva pe Sârbi în cultură. Poporul românesc nu are nici o îndrumare morală, sau sfat înţelept, din partea conducătorilor lui, pentrucă de preoţi şi de alţi slujitori ai bisericei, nu sunt sfinţiţi oamenii vrednici şi folositori, pe ales, ci aceia cari pot da mai mult episcopilor.

3. Obiecţiunii sârbeşti că: între Români nu se găsesc oameni cu însuşirile necesare scaunului episcopesc, se răspunde cu argumentul — destul de şubred în forma aceasta vagă — că totuşi s'au găsit în Ardeal cu ocazia numirei episcopului Moga. Chiar dacă nu s'ar găsì acuma — continuă, punct 4, în acelaş ton nehotărât — ar puteâ să rămână dieceza câţi-va ani vacantă, iar din venitele episcopului de pe timpul acesta

[1] Pentru înfiinţarea (an. 1812) şi trecutul acestui institut v. T. Botiş şi A. Sădean: «*Institutul pedagogic gr. ort. român din Arad.* Tipografia Diecezană 1912 şi I. Vuia: *Fragmente din istoria pedagogiei din Arad.* Panciova 1887.

să se folosească o sumă considerabilă pentru ridicarea de şcoli şi dotarea lor, precum şi pentru pregătirea şi instituirea clerului tinăr.[1]

Stăruinţelor româneşti le vine şi un străin în ajutor. Directorul gimnaziului regesc din Arad «Mandik Aloysius Andreas» un bătrân venerabil care se osteneà de 40 de ani pentru educaţia tinerimii, erà şi el sătul de tentaţiunile Sârbilor împotriva sufletului românesc. El face M. Sale — în 13 Febr. 1816 — 11 propuneri pentru zădărnicirea intrigilor «răuvoitorilor Sârbi». Cea dintâiu e: să se deie diecezei arădane episcop de neam Român şi anume un astfel de om care să nu fie prin nici o împrejurare deobligat mitropolitului din Carloviţ; apoi urmează mai multe propuneri cari ţintesc emanciparea şcolii româneşti — prin numirea de profesori şi directori şcolari Români — de sub Sârbii, cari se zbat nu atât pentru îmbunătăţirea învăţământului, ci mai mult pentru şicanarea şi împedecarea celor de alt neam, şi alte chestii şcolare.[2]

Intraceia Moise Nicoară petrecând în continuu la Viena, mişcà toate petrile pentru cauza Românilor. Totuşi situaţia lui e foarte grea şi puţin promiţătoare. Faţă cu puterea cea mare a ierarhiei sârbeşti, care aveà influinţă simţită în corporaţiunile înalte şi se provocà la privilegii şi stări de fapt, strigătul unui Român amărât care cerea răsturnarea unor stări îndătinate singur numai în numele dreptăţii pătrundea foarte cu greu la urechile şi, mai ales, la înţelegerea celor mari. Din contră ierarhia sârbească izbuteşte să trezească şi să întărească în corporaţiile înalte «respectul faţă cu nedreptatea consfinţită prin lege.» ***D. Ioanoviciu.***

(Va urmà).

---

[1] Arhiva stat. *Act cancel. aul. ung*. an. 1815. Nr. 15052.

[2] *Ibidem*. an. 1816. Nr. 3973.

Cultivarea socială și altruistă a poporului.

— Din memoriile unui duhovnic. —

Raporturile intime, create între mine şi popor, făceau cât o luptă câştigată.

Aşa e! După păstorul nepopular nici când nu merge poporul. De nemernic fug oile (Ioan 10, 5). E neagreat şi s'a isprăvit. Ori ce zideşte nemernicul, e zidit pe fundament de nisip şi la cea dintâi suflare de vânt se spulberă. Eu întrasem la inima poporului, nu eram nemernic. De aceea nu numai nu fugeà de mine poporul, ci mă avea drag şi foarte bucuros venia după mine. Să-l fi încărcat alţii cu aur şi argint și nu s'ar fi despărţit de mine; şi să-i fi dat aceia lumea toată, n'ar fi săvârșit vre-o acţiune contrară mie, ca să mă indispună.

Şi eram deplin mulţămit în acele zile.

Intimitatea însă — să se noteze bine ce spun — nu însemnà nici decum, că mi-am rezolvit problema pastorală şi că de aci încolo n'am decât să mă odihnesc şi să culeg roade. Nu şi nu! Până la infinit repet pe «nu». Dacă toate succesele pur pe intimitate s'ar bazà, ar trebì ca toţi preoţii câţi se află în condiţii bune cu poporul — şi aceştia sunt în număr covârşitor — ar trebuì ca toţi, fără escepţie, să poarte pe pept medalia *virtuţilor pastorale*. Praxa vieţii dă însă dovadă de contrarul. Adevărat: toţi popularii sunt iubiţi, dar nu pe toţi îi urmează poporul. Au merge poporul după *simplii?* Cum va merge, când aceia afară de Molitvelnic nu au altă îndeletnicire? Ii adorează ca săvârşitori ai tainelor, dar îi ignorează total ca conducători. La dreptul vorbind, neştiind tulburà nici o apă nici nu sunt conducători. Sunt şi o altă seamă de preoţi, cari pe motiv

destul de şubred: să nu se strice cu nime, se retrag total din arena publică, îşi văd de trebşoarele personale, nu manifestă nici când păreri proprii, înnoată cum s'ar zice cu valul, fără a da din mâni şi picioare, fie blânde ori furioase undele. Aceştia sunt aşà numiţii oamenii momentului sau oportuniştii. Imposibil ca acţiunile oportuniste se contribue la progresul general. Ca tactică şi aplicat când şi când are ceva rost şi nu strică nici oportunismul, dar ridicarea lui la principiu conducător de pastorală, hotărât spun, duce la moleşire şi e dăunătoare. Oportunismul ca regulă de purtare pastorală totdeauna a lăsat şi va lăsa în haos mare satele. Procedând după metodul oportunist, nime şi nici când nu va ridicà la înflorire satul ce-l conduce. Despre atare preot zice poporul: «Se clatină ca frunzele de plop părintele în păreri. Nu-l înţelegem nici când ce vrea, căci nici odată nu e hotărât!» Şi pentru popor atare păstor e caşicând n'ar existà.

Eată de ce am zis, că prin raporturile bune dintre mine şi popor, nici decum nu e rezolvită diplina şi întreaga mea problemă pastorală.

Operele mari numai popoarele mari le pot înfăptuì. Popoare mari numesc eu nu cele cu suflete de milioane, ci cele ce *păşesc solidar* în urmărirea idealului înalt, comun şi vecinic. Roma, Sparta, Atena, deşi numai cetăţi ca şi alte multe, necontenit figurează şi vor figura cu litere de aur pe paginile istoriei. De ce? Au avut în vremea lor de înflorire cetăţeni însufleţiţi, cari au păşit solidar în acţiuni şi nu s'au codit, nu s'au subtras dela datorinţa ce li-o impunea binele obştesc. Astfel de popor îmi trebuia mie, cel ce ţineam la împlinirea chemărei mele mai mult ca la viaţă şi nu vream să apar ca un trântor, care se stânge batjocorit de propria coşniţă. Ţinta

mea erà nu menajarea (ba ca mijloc pastoral, da, şi asta!) ci organìzarea poporului, spre a-l face capabil de acţiuni mărețe, ferindu-l de soartea tristă a popoarelor desbinate, ca de pildă a lui Israil, pe care prorocul Ieremia atât de pătrunzător l-a deplâns, pe ruinele Ierusalimului.

Se va ripostà: nu tot chestie socială ai tratat şi până aci? Acţiunea dela persoană la persoană, tratată în capitolul precedent, au nu tot la solidarizare duce? De ce faci atâte repeţiri?

Aşa să fie, şi nici o imputare nu merit. O chestie cu cât mai amănunţit se analizează, cu atât mai clară devine şi cu atât captivează mai puternic pe cei chemaţi a o servì. Adevăratul adevăr, ca să grăesc în figură, e însă, că ce am spus în precedentul capitol a fost numai formarea părţilor din cari se compune corpul. Am arătat, da, cum am îndreptat persoanele. Am turnat va să zică (în capitolul trecut) părţile maşinei (persoanele se privesc aci ca aparţinătoare întregului). Dar părţile eşite din tiparul meu nu alcătuiau încă maşina şi nu erau capabile de acţiuni concentrice. A trebuit să le pun la olaltă pe fiecare la locul său, cum pune mehanicul părţile cazanului. Numai după aceea mă puteam mândri că am creat din popor organism viu, ce poate funcţionà. Aceasta se obţinea prin organizare, mai bine zis, *solidarizarea poporului.*

De aceea am deschis aci discuţie asupra socializărei poporului. Sunt în drept a tratà separat socializarea şi pe alt motiv. Poporul, cum se ştie, nu e peatră ce o cioplești şi o aşezi unde îţi place. Pe popor nu-l poţi pune fără nici o pedecă la locul ce i l-ai destinat. Ferice de noi când astfel l-am puteà modela. Realitatea, durere, e alta. Fiecare persoană îşi are propriile aplicări, propria voinţă. De acì urmează că modelarea şi aşezarea

fiecăruia la locul ce i-se cuvine, apoi saturarea lui cu *duhul centripetal*, care e neapărată condiție la solidarizare — e lucrare foarte migăloasă. Și tocmai pentrucă merge greu, trebue bine pregătită. Mie greutatea cea mai mare mi-se ivise chiar pe urma modelărei persoanelor. In râvna lor de înaintare persoanele îmi arătau învălmășala oilor duse la pășune grasă. Oile se îmbulzesc și nu vreau a păși treptat, în pășune. Se avântă de-avalma. Se îmbulzeau adecă persoanele prin mine trezite la viață, și ca de ceva bold împintenite o dau pe întrecute: care de care înainte. Consecința îmbulzelei, se înțelege, erau conflictele, cari duc la desbinare. De aceea a fost pentru mine cerință a stà veghe și a luà rolul păstorului ce cheamă, îndreaptă turma, și nici decum nu sufere să se repugneze, să se desbine oile.

Unde-s doi puterea crește — zice poetul. Creșterea puterei poporului o voiam și eu. Cum să aduc însă laolaltă pe cei «doi cu doi» ai poetului? *Cum să-i apropiu sufletește și să le procur voința, ca din îndemn propriu să se dedice binelui comun?* [1] Iată întrebările importante, cari își află răspunsul în cele de mai la vale...

Trebuința de a ne apropià unii de alții și a trăi în comuniune, se pare a fi sentiment moștenit. Semeni ne încunjură de când naștem până ce trecem din lume.

---

[1] Intrebarea e actuală în timpul mai nou. Trăim în era libertăților, sub libertăți se înțelege de regulă «libertatea conștiinței». Nime nu mai e obligat la ce să creadă, să se roage ori să nu se roage. Alta erà când statul erà creștin. Atunci da ajutor preoților a ținea în frâu credincioșii și cu mijloace brahiale. Astăzi se face de râs duhovnicul ce recurge la ajutorul statului, ca să-i moralizeze credincioșii. De aceea celce pe sprijinul statului se bizue astăzi — e preot din lumea veche, nedemn de timpul de față. Acțiunile mele țin cont de împrejurările moderne. Așa mi-am crescut eu poporul. Se face evidența aceasta din toate paginile memoriului, așa și din cele ce se spun în acest capitol. De aceea s'a formulat cum s'a formulat și întrebarea de mai sus.

Semenilor împărtăşim nevoile şi bucuriile noastre. Semenii ne servesc, şi pe semeni îi servim când au lipsă de ajutor. Pricepem prin urmare de ce ne aflăm bine în societate şi de ce tânjim când soartea ne aruncă undeva departe de ai noştri. Acest moment psihologic a fost punctul meu de mânecare la solidarizarea projectată a poporului. Ori de câte ori stam în faţă la doi sau trei, nu încetam a le aduce înainte cuvântul dumnezeesc: *Şi a zis Domnul Dumnezeu: nu e bine să fie omul singur; să facem lui ajutor asemenea lui* (Facere 2, 18). Cuvântul erà numai refren la ceea ce-i învăţasem şi cu fiecare prilegiu le aduceam aminte, că dintre toate fiinţele pământeşti, singur omul e slăbănogul dela Vitezda, care lăsat de sine — în grija sorţii — nu e în stare a se aruncà în scăldătoare şi a-şi ajutà sieşi. Se poate hrănì copilul? Nu la un an-doi după naştere, dar nici la 10—15 ani nu e capabil de câştig! Şi nu poate trăì în afară de societate omul nici după ce creşte şi devine la bărbăţie. Au poate învăţà toate meşteşugurile care îi asigură locuinţa, hrana şi îmbrăcămintea? Au poate fi cineva propriul medic, când cu anii nu-şi poate părăsì patul suferinţelor? Acest moment, (pentru a stârnì compătimire faţă de slabi), îl accentuam foarte des. Ca un al doilea Cato care cu vestitul său refren: «*caeterum censeo Carthaginem delendam esse*», necontenit îşi făceà atenţi cetăţenii la primejdia ce-i ameninţă de preste mare, aşa şi eu toate convorbirile şi toate cuvântările către popor le încheiam cu provocarea: «*Nu uitaţi, dragii mei, de slabi, de semenii voştri ce trăesc în dureri şi sărăcie şi sunt aruncaţi de soartea cea rea din prăpastie în prăpastie! Se sting bieţii în valurile suferinţelor! Sunt fiinţe simţitoare şi ei, ca şi voi, sunt fraţii voştri! Aveţi milă de ei şi-i ajutaţi în nevoi!*» Pentru stârnirea milei

totdeauna erau bun prilej cuvântările la înmormântarea vre-unui cerşitor ce a trăit din marinimia publicului, sau a vre-unui năcăjit ce a pătimit în vieaţa sa mult de boală şi alte nenorociri. In cazuri apoi de plăgi obşteşti, foarte numeroase şi ele în lume, nu întrelăsam a scoate la iveală în pilde vii: mărimea suferinţelor, de o parte; şi de alta: alinarea durerilor ce au adus nenorociţilor creştinii cei miloşi. De ar fi fost şi numai cât un grăunte de muştar fapta milostivă, nu o treceam cu vederea, ci o potriveam filerilor din Evanghelie ce i-a aruncat văduva în vistieria bisericei, de care zice Hristos: Adevăr zic vouă, că această văduvă săracă mai mult decât toţi a aruncat. Că toţi aceştia din prisosul lor au aruncat, la darurile lui Dumnezeu, iar aceasta toată averea câtă a avut a aruncat-o (Luca 21, 3—4).

Apelurile înteţite n'au sunat în pustiu, au aflat ecou. Impresionându-se, au început persoanele a se apropià şi a se compătimì reciproc în nenorociri.

Pas hotărîtor la apropierea sufletească, la toată întâmplarea, a fost acţiunea mea de împăciuitor al învrăjbiţilor, accentuată şi la alt loc. Cu fiecare păşire de împăciuire — pe lângă relevarea păcatului religios a cărui consecinţe sunt: Duceţi-vă dela mine blăstămaţilor (Mat. 25, 41) — puneam câte un foarte apăsat accent şi pe demnitatea de om, făcând să înţeleagă învrăjbiţii că a fi om însemnează a trăì în armonie cu tovarăşii din lupta vieţii. Sunteţi chip şi asemânare lui Dumnezeu! — le ziceam. De ce nu ţineţi la vrednicie? De ce vă sfăşiaţi ca ferele de codru, cari nu au demnitatea voastră de oameni? Cuvântului meu, fiind totdeauna lin, pătrunzător, deplin convingător, fără iritaţie (iritaţia, ca rea sfătuitoare, am eliminat-o total din dicţionarul meu de păstor!) şi plin de dreptate şi adevăr, nici una dintre părţi nu i-a

putut contrazice. Nici nu contraziceau părţile. Au acceptat totdeauna cu inimă largă şi primitoare tot ce le-am propus, şi în prezenţa mea şi-au întins dreapta, rostind ambe părţile vorba obişnuită: Ne iertăm frate, ca şi Dumnezeu să ne ierte! Eram primul, care mă bucuram de pace şi-i binecuvântam. Dar şi de pe inima lor se luà o piatră de moară, căci îşi dau bine seama de pasul fericit ce l-au făcut şi de folosul ce au din pace. Truda avută cu împăcarea certaţilor — afară de mulţămirea sufletească — mi-a scos în popor numele de *arbitru al poporului.* Trecerea înaintea poporului îmi erà atât de mare, că nime şi pentru toată lumea nu ar fi păşit contra cuiva cu proces, fără ca să mă întrebe întâi pe mine. Mai mult! Litiganţii, îndată ce erà declarat conflictul între ei, simţeau trebuinţa împăcării şi ambe părţile îmi solicitau sprijinul, trăind în inima lor foarte vii cuvintele Mântuitorului ce cu fiecare ocazie le repetam înaintea poporului: Impacă-te cu pâraşul tău degrab, până eşti pe cale cu el, nu cumva să te dea pârâşul judecătorului... Adevăr zic ţie nu vei eşì de acolo până nu vei dà filerul cel mai de pe urmă (Mat. 5, 25—26).[1] La priceperea dezastrelor de pe urma

---

[1] Nu pot trece fără a face amintire acì de următorul caz tipic ce mi-s'a repetat de câteva ori. Vin la mine doi «împăciuiţi» ce tocmai urmase îndemnul biblic şi-mi zic: Ne-am împăcat, părinte, dar am vrea totuş să ne spui Sfinţia Ta: care din noi doi a purtat vina la ceartă ori pe care parte e adevărul. Dupăce îmi spun din fir în păr întâmplarea, le răspund: Adevărul, fiilor, este în hotărîrea ce a-ţi luat-o împreună, fiindcă în aceea v'aţi putut *unì,* făcând voia lui Dumnezeu, care zice: Unde sunt doi sau trei adunaţi în numele meu, acolo sunt eu în mijlocul lor (Mat. 18, 20). Dacă s'ar aflà cumva ceva lacună în hotărîrea voastră, din care unul ori altul are ceva pagubă, paguba pe lângă răul ce venià pe urma vrăjmăşiei veşnice dintre voi — face atât, cât nimic. Fiindcă v'aţi împăcat şi a-ţi alungat un rău mare dela casele voastre — amândoi a-ţi avut câştig. Continuând însă cearta şi alergând pe la advocaţi după dreptate, se puteà uşor întâmplà să vi se strecoare toată averea printre degetele advocaţilor, şi bietul câştigător — dacă erà cumva între voi câştigător — în afară de răsbunare, *care bine notat e faptă necreştină şi foarte neumană* — aveà numai cu un păcat

proceselor am adus litiganții punând și unuia și altuia în evidență foloasele ori pagubele ce le are din continuarea procesului. Le-am demonstrat totdeauna intuitiv și cu ezactitate matematică, că cumpăna pierderilor totdeauna trage la vale, fie că suntem învingători, fie că suntem partea învinsă. Deosebită importanță am dat considerațiunilor de sănătate. Cetitorul se va mirà, că aduc în legătură sănătatea cu procesele. Să nu se mire însă! Căci e fapt (și acest fapt l-am exploatat eu), că procesele sunt împreunate cu iritațiuni, cu mustrări de conștiință, ba și cu beții și alte destrăbălări omenești, cari toate — absolut toate, pe lângă pagubele materiale aduc sdruncinări sănătății și scurtare vieții. Atunci a fost când am făcut încă un pas hotărîtor înainte și am determinat pe *dexteram dantes* a-și pecetluì pacea și cu câte o faptă *caritativă*. Le grăiam: Zacheiul din Evanghelie, când s'a îndreptat, a zis Mântuitorului: Iată jumătate din avuția mea, Doamne! o dau săracilor, și de am năpăstuit pe cineva cu ceva — întorc împătrat (Luca 19, 8). Cu ce faptă ce place lui Dumnezeu și oamenilor pecetluiți voi pacea voastră de astăzi? Din graiul meu, notez, n'a transpirat nici când nici o forță. Nici e moral, cum cred, a silì pe cineva la pace, ca pacea să o exploatăm în direcțiune ce află resens la ceice i-am împăcat. Am lăsat la buna lor socoteală felul de a eternizà pacea — dacă vor. Și nici nu a fost rău ales mijlocul. Unii ziceau: Pământul cutare e nebrăzdat. Voiu face atâta și atâta semănătură bietului vecin... Alții promiteau daruri

și cu o mustrare de conștiință mai mult: de ce nu și-a călcat dela început pe inimă, până n'au ajuns trebile la desbinare și la nimicire prin proces. E foarte adevărat proverbul: Mai bine o pace slabă decât o pâră grasă. Nu mai lungesc vorba. Urmarea se știe... Impăciuiții s'au îndepărtat foarte mulțămiți lăudând în inima lor pe Dumnezeu pentru harul trimis asupra lor, când le-a dat gândul păcii.

orfanilor, săracilor şi bisericei, şcoalei etc. Şi iar alţii promiteau a nu mai recădeà în nici o faptă supărătoare aproapelui. Se înţelege, că la trebile caritative nu stam nici când cu mânile în sân. Imbărbătam, cum zice Apostolul, «*cu vreme şi fără vreme*» la faptele milei creştine, punându-mă pe mine de exemplu viu al abnegaţiunilor. (De sine înţeles: fără laudă de sine; dacă mă lăudam ca Apostolul — cu neputinţele mă lăudam). Exemplul îl dăm prin aceea, că oricâte şi orice fel de acţiuni de caritate îşi aflau iniţiativa în sânul poporului, toate — cu desăvârşire toate — trebuiau să mă afle şi pe mine între protectorii lor. Aşa a fost cu putinţă a generalizà în sat obiceiul de a pune *forţa publică în serviciul tuturor iniţiativelor de caracter general.* Caritatea a şi luat laudabile proporţii. Sătenii nu se mai retrăgeau, îşi dau ajutor şi executau în tovărăşie multe din lucrările lor de câmp, de transportul productelor ş. a. Nu e fără importanţă amintirea obiceiului atunci întrodus, care constà în aceea, că celor ce zideau case ori alte acareturi economice şi obveneà adeseori cazul, ales la noi căsătoriţii, — cine numai puteà, de regulă tot satul li-se puneà în ajutor, aducând fără plată la casa cea nouă material, îndeplinind lucru şi cu palmele ş. a. Caritatea alinà multe lacrimi şi în cazuri de pagube. Vita căzută din jug d. p. îndată puteà fi înlocuită cu alta. Anume aşa, că dacă carnea se puteà cumva folosì, fiecare familie din sat îşi duceà acasă partea sa, dând pentru ea preţul dinainte statorit de extimatori, iar dacă nu se puteà folosì nimic din vita căzută, familiile îndată plăteau o cvotă fixată tot de pricepători când cu căderea vitei. In cazul dintâi nime nu erà păgubit, căci pentru banii daţi a primit marfă, în cazul al doilea, păgubià ce e drept fiecare, dar distribuindu-se pe mulţi paguba — nime nu

simţià greul pagubei. Intreg satul trăià deci în siguranţă.

Prin fapte ca aceste am dovedit oamenilor folosul grupărilor în societăţi: bisericeşti, comunale şi de stat, şi oamenii după ce din ce în ce s'au deprins în exercitarea carităţii s'au bucurat cu bucurie mare, care au avut-o Apostolii, şi în deosebi Toma care după ce pipăise pe Domnul, şi luase cunoştinţă de învierea Lui a erupt în cuvintele de adâncă profunditate: *Domnul meu şi Dumnezeul meu!* (Ioan 20, 28).

Parcă te aud cetitorule exclamând: frumos succes! Subscriu cu amândouă mânile. Succesul e frumos şi constitue un titlu de glorie pentru oricare paroh. Să nu crezi însă, că succesul numai cu mijloacele până acì arătate l-am obţinut. Metoda pastorală e un complex de acţiuni, cari se încuviinţează şi întregesc reciproc şi toate trebuiesc concentrate, dacă e vorba de succes permanent, nu numai de spoitură — de crearea apariţiilor cari le luăm de bani buni, deşi sunt lipsite de orice valoare. Pentru completarea tabloului vreau să dau deci seamă şi de celelalte acţiuni, cari au contribuit la obţinerea succesului pe care tu cetitorule îl numeşti frumos. Astfel trec la acţiunile ce se cuprind în aşa numita *socializare sau creşterea pentru societate a poporului*, care încă e condiţie de căpetenie la solidarizare, întocmai ca şi altruismul. Ba, cum praxa mea m'a învăţat, socializarea are cu mult mai mare importanţă ca altruismul. Pe când altruismul, ca sentiment, mult puţin e ascuns şi în praxă uşor poate fi şi eludat, pe atunci manierele sociale, dobândite prin contactul cu persoanele străine inomis trebuesc respectate şi practicate. Căci celce calcă convenţiunile, sancţionate prin practică, se ştie, comite mare sacrilegiu, pe care publicul totdeauna îl răsplăteşte

cu oprobiul său. Şi opinia publică este for, dela care nu se prea poate apelà. Vai de cel osândit de public!

Socializarea tot pe sentiment se bazează, şi încă sentiment altruistic, pentrucă obligă persoanele a se conformà spiritului public în manifestările lor; dar are forme externe mai hotărîte, şi de aceea face posibilă exercitarea controlei din partea publicului. În aceasta constă importanţa pastorală a socializărei.

Acţiunile sociale le-am început cu familia. Căci familia, şi preste tot vieaţa familiară, este baza societăţii. Bărbat şi muiere i-a făcut pe ei — zice Scriptura (Facere 1, 27); şi într'alt loc: Va lăsà omul pe tatăl său şi pe mamă-sa şi se va lipì de muierea sa şi vor fi amândoi un trup (Idem 2, 24). Sentinţe divine, ce cu mare aprobare întăresc adevărul, că societatea îşi poate aflà tărie singur în vieaţa familiară. Au se poate substituì cu ceva interesul comun al soţilor de a creşte copii, cari din neam în neam să le continue genealogia familiară până la sfârşitul veacului? Îl substitue, se va zice, căsătoria liberă! Aşà să fie? Sigur nu! E ideie bolnavă, răsărită cine ştie din ce cap turment de patimi. Căsătoriei acesteia îi lipseşte tocmai esenţialul: interesul moral comun. Şi de-ar şi întemeia-o cineva, în scurt timp se desface — şi ea şi societatea bazată pe ea, căci nici o societate, care ţine să nu fie casă pe năsip, nu poate adoptà de principiu conducător al său sensualismul atât de înşelător şi trecător. Casă pe năsip e căsătoria liberă. Nici nu e căsătorie, ci tovărăşie de azi pe mâne, negaţiunea societăţii; generaţia ce se desvoaltă din căsătoria liberă este generaţie de interese, nu mai are nici tradiţii, nici legături de rudenie, nici unitate de sentimente. Acì zace primejdia. E de înţeles deci de ce cultivarea socială a poporului am început-o

dela familia creştină. Voiam adecă, ca să se formeze în familiile din Nevoieşi un curent sănătos, care le asigură prosperarea şi le apără *contra decadenţelor.* Aceasta am obţinut-o în următorul mod: De câte ori întram în casa unui parohian — şi întram cum am arătat de nenumerateori — nu am încetat a preamărì bunătăţile căsniciei din punct de vedere religios-moral, sanitar, cultural, economic, social ş. a. Am dat a înţelege soţilor de căsătorie, că ei sunt rădăcina arborelui mare ce se numeşte biserică, stat, neam, şi i-am îmbărbătat a trăì între hotarele trase de legile bisericei, cari sunt şi legile conştiinţei, a onoarei şi ale prosperărei pe toate terenele, mântuind astfel dela perire: întâi proprii lor moştenitori şi prin ei al doilea: arborele cel mare numit neam, biserică, stat. Sunteţi bărbat şi muiere! le ziceam. Fiţi demni de menirea măreaţă. Nu vă pătaţi numele cel bun! Nu vă scrieţi cu litere de batjocură numele în cartea familiară! E grozav blăstămul celorce se stâng şi mor înainte de vreme — din vina părinţilor! Să nu cumva să fiţi omorîtori de fii!.. Şi aceasta o puneam soţilor la inimă (de sine se înţelege aflându-mă numai singur cu bărbatul şi femeea, între şase ochi, nu în public, ca să se jeneze şi să nu asculte catehizarea), cu multă inzistinţă o puneam la inima lor atunci când le explicam consecinţele rele ale vieţii desordonate şi imorale, cari consecinţe amar se răsbună în moştenitori. Generaţiile pipernicite sunt, cum se ştie, feţii născuţi din părinţi molipsiţi, atăcaţi de boalele sexuale, cari ca pretutindene în timpul acela în mare măsură grasau şi în Nevoieşi şi puneau în joc existenţa satului. Se cutremurau în fiinţa lor toţi soţii, căror astfel le cuvântam. Se cutremurau, căci îşi cunoşteau păcatul. În lumina expunerilor mele înţelegeau bine rostul cuvintelor Apo-

stolului Pavel ce zice: Fugiţi de curvie, că tot păcatul oricare îl face omul, afară de trup este, iară celce curveşte întru al său trup păcătueşte (Cor. 6, 18). Oroarea a avut de urmare străformarea psihicului. Au început oamenii a se ruşinà, contenind cu destrăbălările. Doar continuând, propria creangă o tăiau de sub picioare. — Păşirea a fost lovitură de graţie dată senzualismului, aşa numită otravă a căsătoriilor. Am dobândit şi altceva. Dumerindu-se oamenii mei, că *căsătoria legală satisface absolut toate esigenţele unui om deplin normal,* au determinat înşişi ei pe alţii la contractarea căsătoriilor legale. O grămadă de *burlaci* de mai înainte ce — după un obiceiu venit dela oraşe — trăiau în fărădelegi, s'au întors la adevăr, încheind căsătorii legale. Înmulţirea căsătoriilor a micşorat numărul «fiilor nimănui», născuţi din concubinate. A avut şi altă urmare bună. Cu creşterea numărului căsătoriilor, au început a creşte în mod îmbucurător generaţiile deplin sănătoase, luând sporirea populaţiei cursul normal al timpurilor mai patriarhale, când a lipsit total civilizaţia modernă cu aberaţiunile sale.

Deşì prin încetăţenirea curentului sănătos familiar, vieaţa aceasta şi-a luat, cum vedem, curs mai sănătos, totuş în şirul acţiunilor familiare trebue să fac special menţiune de o chestie, care prin importanţa ei mi-a dat mult de gândit. E vorba de căsătoriile nepotrivite. Sunt şi de aceste. In Nevoieşi numărul lor, cu toată silinţa ce mi-am dat în a le pune pedeci, erà destul de mare. Au fost totdeauna şi vor fi părinţi, cari trecând peste rezoanele inimei şi având în vedere numai consideraţii de ordin extern, îşi silesc fii şi ficele a contrage legături de căsătorie absolut nesimpatice lor. Se pricepe de sine, că conveţuirea soţilor ce nu se iubesc nu poate fi fericită. Căsătoria lor dela început conţine germenele

distrucţiunei. Ce trebuià a face soţilor ce se repugnează? Să-i las. în starea de frământare? Nu! Se cuveneà a descinde la ei cât mai des, spre a-i ferì de cancerul căsătoriilor: de reslăţiri. Am şi descins. Nu numai că nu am părăsit familiile nenorocite, ci cu tot devotamentul, de care am putut dispune — m'am dedicat lor. Procedura urmată o descriu pe scurt. Stând în faţa soţilor ce se învrăjbesc, pro primo îi compătimeam. Vă văd tânjind, fiilor! le ziceam, apoi continuam mai departe cu mult patos: Durerea voastră e şi durerea mea! *Compătimirea de aceea erà bună, că pătrundeà şi o parte şi alta, şi o făceà generoasă, iar generositatea e cât jumătate împăcarea.* Treceam de acì la enumărarea foloaselor morale şi materiale ce rezultă din conveţuirea fără tendinţe străine şi *pacinică;* şi puneam întrebarea: simţiţi în voi necesitatea armoniei în conveţuire? Indată ce răspunsul erà pozitiv (şi la asta îmi dam multă silinţă, întrebuinţând toată oratoria şi tot magazinul de argumente, de care dispuneam) — ţeseam înainte firul şi le ziceam: dacă simţiţi trebuinţa conveţuirei pacinice, trebue să *aveţi tăria de suflet* a împlinì cuvântul Apostolului: «*Datori suntem noi cei tari a purtà slăbiciunile celor neputincioşi, şi nu nouă să plăcem (Romani 15, 1). Căci conveţuire pacinică nu este şi nu poate fi, unde soţul nu lasă după soţ şi unde fiecare trage foc singur la oala sa. S'a văzut urnindu-se din loc carul, pe care unii îl trag înainte, alţii îndărăt? Car ce duce povară e şi căsătoria. Scopul ei se ajunge, unindu-vă şi trăgând înainte la un singur jug. De aceea între voi să nu fie ceartă, nici desbinare, să nu vă stăpânească nici o iuţime, nici împotrivire, căci zice tot acelaş Apostol: Muierea trupul său nu-şi stăpâneşte, ci bărbatul; aşişderea şi bărbatul trupul său nu-şi stăpâneşte, ci muierea* (I, Cor. 7, 4).

Adevărat, că vă deosebiți în temperament, dar trebue să vă împăcați cu gândul, că părinții și prin ei Dumnezeu, a voit să fiți laolaltă (și acì din nou reasumam unele motive generale și cele speciale ce-i privesc numai pe ei și militează pe lângă susținerea convețuirei litiganților). Ajungând acì, provocam pe fiecare a-și spune fără patimă gravaminele. Gravaminele le analizam și reduceam la nul, ca să poată retractà fiecare parte pe ale sale, fără a se simțì atinsă în cinstea de om. Urmà strângerea mânei soților și binecuvântarea mea. Neizbutind încercarea dintâi, făceam la un anumit interval a doua probă, neizbutind nici aceasta — o a treia. Și dacă și acum da fiasco încercarea, dumerindu-mă că nu mai pot aveà soții pat și masă comună — le spuneam: Voi, iubiților! nu vă potriviți de loc! Desfaceți căsătoria aceasta și întrați în altă legătură legiuită, căci zice mai departe Apostolul: Mai bine să ne căsătorim după lege, decât să ardem (I, Cor. 7, 9). Așà se întâmplà...

Restul acțiunilor sociale din sinul familiilor le-am tratat la locul său. Acì mai amintesc numai atât, că aflându-mă în familii nu am încetat a întrunì părinții cu copiii și a le da toate povețele pentru vieață — în mod părintesc. Povețele date se cuprind în rugăciunea de Efrem Sirul, care rostită cu simț, predispune în mare măsură la apropiere, și care — pentru mai deplină orientare — o reproduc și acì: «Doamne și Stăpânul vieții! Duhul trândăviei și al grijei de multe, al iubirei de stăpânie, și grăirei îndeșert — nu mi-l da mie. Iară duhul curățeniei, și al gândului smerit, al răbdărei și al dragostei dăruește-l mie slugii Tale. Așà Doamne Impărate! dărueşte mie, ca să văd greșalele mele, și să nu osândesc pe fratele meu. Că bine ești cuvântat în vecii vecilor. Amin». Această rugăciune, ca promisie, trebuià

să o rostească toţi părinţii în cor cu copiii, îngenunchind, întorşi cu faţa spre răsărit şi cu mânile la piept — zi de zi...

Paralel cu acţiunile din familii mi-am îndreptat privirea şi spre familia mai mare — comuna, ca să pun coroană curentului bun din familii şi să se creeze în comună adevărata opinie publică, ale cărei bunătăţi le-am demonstrat mai sus. Cine au fost oamenii mei în privinţa manierelor la venirea mea în parohie, nu trebue să mai repet, căci am arătat altă dată.[1] Numai de creştere şi de disciplină sănătoasă nu puteà fi vorba la ei. Câte capete atâtea judecăţi; şi câte judecăţi, atâtea partide. De unitate ori maniere sociale, ferit-a Dumnezeu. Imi place a spune totuş că starea haotică a fost trecătoare. Cu îmbunătăţirea curentului din familii, s'au nobilitat din ce în ce manierele sătenilor, şi cu altruismul de odată s'au înstăpânit la ei moravurile blânde, evangelice. In scopul nobilitărei manierelor şi îmblânzirei, prin urmare în scopul grupărei şi a disciplinărei poporului, două terene mi-au stat la dispoziţie: unul oficios, şi altul strict social — neoficios.

Terenul oficios l-am exploatat întâi: respectând *datinele* poporului, cari sunt un fel de grupare religioasă-socială, şi a doua: conducând corporaţiile din parohie în *spirit liberal*, care singur asigură conlucrarea armonică şi însufleţită a tuturor factorilor de precădere din comună.

Privitor la datine am accentuat odată că menirea lor e: a apropià păstorul de turmă şi turma de păstor. Aci lungesc firul şi zic: Datinele sunt cele mai puternice lanţuri ce leagă creştinul de creştin şi omul de om. Cu adevărat! Obiceiurile formează poezia vieţii,

[1] Vezi capit. «Primele experienţe» din Nr. 6—7 Rev. Teol. a. 1913.

care presară multe raze de bucurie printre potopul vijeliilor ce însoțesc pe om de când naște și până moare. Se înțelege deci pasul greșit al acelor păstori, cari nu au simț pentru trebuințele poporului și se declară contra datinelor și obiceiurilor lui, ducând pentru stârpirea lor luptă formulă cu poporul. Silnicia — blând grăind, constitue deplină lipsă de tact. Ce mă privește pe mine, mărturisesc, că având eu conștiință clară, că orice datină formează parte din carnea și sângele poporului, a cărei răpire îi și aduce mari dureri — cu nici un preț nu am voit a pornì luptă de nimicire contra datinelor poporului meu, căci la nici un caz nu-mi conveneà să am un popor — schelet, cum e poporul lipsit de datine. Astfel bucuros am participat la orice conveniri poporale (înțeleg: morale) al căror temeiu îl formà uzul. Pomenile totdeauna mi-au dat prilej a infiltrà blândeța, cucernicia (smerenia) în popor și a-l deprinde la maniere mai fine. A fost posibile aceste așà, că eu cu fiecare ocazie spuneam poporului, că locul unde s'a făcut serviciul divin, căruia i-a urmat pomeana, este loc sfințit, unde e de față însuș Dumnezeu. Iar a face necuviințe în fața lui Dumnezeu, constitue păcat, ba se comite păcatul contra *Duhului*, care este cel mai mare între toate păcatele, cum zice și Scriptura: Tot păcatul și hula se va iertà oamenilor, iară hula care este asupra Duhului nu se va iertà oamenilor. (Mat. 12, 31). De aceea se și purtau la pomeni oamenii mei foarte reverențios și cu multă prevenire, unii față de alții, abstinându-se dela orice esces. Pomenile mele totdeauna erau bun prilej spre a îndeplinì apostolie. Fiindcă vorbirile dela pomeni au caracterul conversațiilor, când și tonul e amical, nu oficios, ca la cuvântările de pe amvon, ba în convorbirile ce se schimbă reciproc e dată posibilitatea a auzì și

părerea publicului, de aceea, la fiecare pomană îmi eră dată posibilitatea a împrăştià în popor o grămadă de seminţe, ce numai decât aflau pământ prelucrat şi puteau şi încolţi. Din conversaţiile aceste au eşit aproape toate iniţiativele lucrărilor ce le-am înfăptuit mai târziu în parohie. Voesc să se ştie, că precum inteligenţii se îndeletnicesc a pune pe la banchete lucruri mari la cale (cari durere de cele mai multeori sunt foc de paie!), aşà şi poporul află bun prilej a face combinaţii de viitor la pomenile sale.

E mai bine dispus atunci şi spre altruism. Dispoziţia aceasta cum se va mai vedea, am exploatat-o regulat şi cu multă stăruinţă, însă totdeuna în favorul obştesc. La conversaţiile edificatoare puteà luà ori şi cine parte, fie bogat, fie sărac; chiar şi femeile. Eu nu am fost aristocrat, să mă ţin cu nasul pe sus. Ţinuta mea conveniă oamenilor, şi-şi manifestau fără rezervă şi cu cea mai mare francheţă dorinţele şi părerile, edificându-se şi recreindu-se sufleteşte — pot zice — chiar ca în casa lui Dumnezeu. Câtă sinceritate domnea se vede şi de acolo, că unii din meseni făceau mărturisirii publice şi complete de nedreptăţi făcute altor persoane, căindu-se din inimă şi promiţând îndreptare, ca şi când s'ar afla sub patrafirul preoţesc. Tot publicul prezent aprobà şi încuraja pe penitent. O convenire de acestea, precum se vede, făcea cât o şezătoare lungă de noutăţi religioase, ba mai mult ca 100 predici, pe deasupra întregea serviciul divin din biserică; anume aşa, că aci (la pomeni) lângă serviciul divin, ce premergea, se puteau adaugà imediat şi acţiunile ce stau în legătură cu acela, — se trecea, cum am zice, dela cuvânt la faptă — pe când în biserică nu permite sf. loc a executà lucruri ce (ca să grăesc cu Evangelia) seamănă a negoţ. Mes-

tecându-se printre conversații și cântări bisericești, potrivite momentului ce se serbà, al căror text și ca idee superioară și ca artă îl explicam cât se poate de cu simț și intuitiv — mesele comune le-am ridicat la însemnătatea meselor din veacurile prime ale creștinismului, și au devenit tot atâte locuri de peregrinări religioase pentru popor (mâncarea și beutura jucau rol foarte secundar). Fiecare masă comună treceà drept eveniment în sat, de care publicul își aduceà ani dearândul aminte și oftând oftà convenirile aceste de caracter religios-social. Mai târziu s'a generalizat obiceiul a pune la cale, a desbate, cum am zice *prealabil*, trebile obștești mai însemnate când cu convenirile dela pomeni de unde se și născuse vorbă în popor: Cutare lucru l-am pus la cale când ne-am aflat la masa lui N. N. S'a creat va să zică din convenirile religioase un fel de for, care ține judecată asupra multor lucruri și le direge.

Spesele, de cari se plâng unii și pentru motivul acesta combat mesele sau pomenile, nu trăgeau de loc în cumpănă. Peste strictul necesar nici când nu s'a trecut. Orgiile și vorbele urâte, au fost cu desăvârșire eschise. Sarea atică, glumele, s'au admis din când în când unde a permis caracterul serbărei (d. p. ospețe, botezuri), s'au admis, căci veselia este necesară sufletului ca și pânea trupului, dar preste bon-ton nu s'a trecut. Scăpând careva oaspe o vorbă cât de cât nesocotită, întreg publicul ridică protest: să nu vateme sfințenia! și nesocotitul ori își cereà scuză ori îl apucà jenarea și se făceà imediat nevăzut. Tonul serbărilor îl dă, cum se știe, ținuta conducătorului; și eu nu eram persoana ce se dimite și se compromite...

Revin acum la corporații! Spiritul demnității și al conciliațiunei l-am întrebuințat și în celalalt ram al acti-

vităţii mele oficiale: *conducerea corporaţiunilor bisericeşti*, şi prin ele în conducerea poporului. La venirea mea în Nevoieşi nu prea puteà fi vorba de cârmă constituţională. Trebile se dirigeau mai mult după lozinca: de noi fără noi. Poporul nu ştià ce e comitetul şi sinodul parohial şi ce va să zică a decide. Când erà chemat undeva la sfat începeà cu larma obicinuită, căreia îi urmau vorbele mai aspre reciproce şi desfacerea sfatului fără nici un rezultat. Ca să fac din popor element de ordine şi să-l ridic la frumosul rol ce îl destinează Statutul organic, de a fi factor viu în cârma bisericei, a trebuit deci să încep cu creşterea poporului. Şedinţele anilor primi a comitetelor şi sinoadelor mele au fost mai mult prelegeri constituţionale, decât şedinţe de corporaţiuni, un fel de mese de cari vorbii mai sus, cu singură deosebirea că ne aflam în biserică ori şcoală, unde nu se liferau decât bucate spirituale. Puteà fi vorba în şedinţele acestor ani nu de aducerea de concluze salutare, ci curat de aceea: cum să capacitez poporul a se prezentà la şedinţe. Temenelele, laudele, ambiţionările erau mijloacele de a adunà oamenii la şedinţe. Când nici aceste nu foloseau, mă adresam şi direct persoanelor, chiar şi la ei acasă trimiteam soli şi-i chemam la şedinţe. Aveam altfel mare noroc cu chestiile de bani. Spăriam oamenii, zicându-le: luaţi aminte ce vă spun, pot să vină pe voi aruncuri grele, dacă nu veniţi la desbateri! Sperietoarea prindeà, căci de poveri se apără cât poate poporul. S'au impopulat deci şedinţele. La impopulare au dus astfel acţiunile. Acţiunile intensive au trezit poporul. De când s'au iniţiat aceste au început oamenii a purtà interes mai mare afacerilor publice. Acum nici şedinţele nu mai erau formalităţi, ci adevărate întruniri unde soartea poporului se pune la cale. Pe când în

stadiul prim, până la trezirea poporului eram eu celce face propunerile, și aduce și concluzele, căci oamenii nu se pricepeau la aceste, pe atunci în stadiul al doilea rolul meu a fost numai rol de președinte, care nu propune și nici nu votează, ci conduce. Acum sosise vremea, să iau precauțiunile, ca să nu se sfășie poporul în partide și să nu degenereze desbaterile în certe. Precauțiunile le-am luat și anticipez, cu bun succes. O parte a lor priveà însăși materia (obiectele de pertractat) și alta modul de a discutà și enunțà concluzele. Materia de regulă publicul o cunoșteà bine înainte de concluz, înainte de ședințe. Treaba aceasta o serveau convenirile religioase, de cari se făcù vorba, mai apoi cele de caracter mai privat care încă le-am întrodus de timpuriu în popor. În conveniri puneam pe tapet și se discutau în formă de teze academice multe chestii menite a se întrupà. Din aceste chestiile deplin coapte, în cari conveneà întreg poporul și acordà și mijloacele de lipsă la înfăptuire, se aduceau numai decât în plenul corporațiilor bisericești, ca să le deie sancțiunea legală pentru a se puteà înfăptuì. Chestii nepregătite și cu tendințe de a servì anumite persoane ori anumite grupări de persoane — n'am pus și n'am suferit să pună nici alții pe tapet, m'am ferit de egoism ca de foc, mi-a succes astfel a împedecà în tot timpul formarea partidelor ce cu foc și sabie luptă unele contra altora. (Partidele de formează numai unde nu se urmărește cum ar trebuì binele public). Întâmplându-se a venì înainte chestii nu deplin prelucrate, nu deplin întrate în conștiința publică (ceeace poate aveà loc mai ales când vin ordine nouă de sus dela autorități), ședințele în cari se pertratau aceste obiecte, de regulă le prelungeam, dând ocazie tuturor a se dumerì. Nu-mi cădeà greu a con-

vocà și două, ori mai multe ședințe. Sub vot admiteam cauza când se lămurise deplin, ori a ajuns în așà stadiu, că minoritatea ce e contra ei se poate ușor împăcà cu concluzul ce se aduce, fără a face capital, cum e obiceiul poporului, care îndată ce nu-i convine ceva — se agită și comite «năsdrăvănii».[1] Mie astfel, după pregătirile ce le făcusem, de obstrucția poporului nu-mi erà teamă.

Ce se ține de modul de a desbate obiectele și a enunțà concluzele, procedura mea s'a bazat pe prevenirea binevoitoare tuturor persoanelor ce discută, bazată și ea pe optimismul ce mă caracterisează pe mine (convingerea mea propriu personală totdeauna a fost și este că fondul omenesc — voința și nizuințele fiecărui din noi — e nobil și predispus spre urmărirea idealului moral. Deci persoanele devin rele prin deprinderile stângace ale mediului în care trăesc).

Nu am împedecat prin urmare pe nime a luà cuvântul în chestiile de pe tapet sub pretextul, că nu are gând curat, ori nu se pricepe la treabă... Cu atât mai puțin am bruscat pe cineva, că nu-i pentru el discuția. Din contră, am stăruit să-și spună fiecine cuvântul după cea mai bună convingere. Impacienții, ce nu doreau a auzì pe vorbitor, totdeauna i-am îmblânzit cu vorbe dulci. Nici în fața expresiunilor mai aspre nu mi-am eșit din fire și nu am lăsat să-și iasă din fire nici ascultătorii, ceeace a calmat apoi și pe vorbitor, care cu morile de vânt — și de ar fi voit — nu se puteà luptà.

[1] Apariție curioasă! Poporul — poate din cauză, că pururea a trăit în robie și totdeauna a fost partea slabă care a trebuit să tacă și în fața nedreptății — și-a însușit binișor duhul *sclavului*, care în rândul său e cu mult mai brutal și răzbunător față de alții decât celce a trăit totdeauna în libertate. Și fiindcă preoții sunt considerați de popor ca cu desăvârșire stând la discrețiunea lui, față de ei poporul e tare susceptibil. Nu le iartă nimic. Se poartă dur de tot, îndată ce se agită cât de cât. Toți știm asta. De aceea se ivește trebuința a pipăì bine lucrurile, apoi a face fapt împlinit din ele.

Tactul acesta a asigurat desbateri deplin obiective şi fără invective personale ce învrăjbesc spiritele. Votările nu le-am octroat. Fiecare aveà voie a se alăturà părerei care îi mai convine. Atâta am făcut, că propunerile — încât se iveau divergenţe de păreri — le reasumam şi la fiecare propunere arătam favorul ori scăderile — de sine înţeles — independent de persoana care a făcut propuneri. Astfel am obţinut uneori contopirea propunerilor, alteori recederea unui proponent dela ideea sa şi concluzele anunţate au putut exprimà voinţa corporaţiei bisericeşti, care de regulă erà şi voinţa mea. Iată cum cu libertatea se poate obţineà gruparea poporului! Trebue să ştie însă cetitorul, că pe lângă simţul de libertate, spre a evità ciocnirile în vorbe şi deci animozităţile, trebuie şi pătrundere ageră în intenţiunile şi expresiunile vorbitorilor. Vorbitorii mei foloseau de multeori expresiuni cari nu la toţi conveneau şi emiteau păreri cari se contrastau cu spiritul public dominant în corporaţiune. Atunci — sub titlul de rectificări — luam eu cuvântul şi spre a unì oamenii în păreri, mitigam înţelesul vorbelor mai aspre şi demonstram că *fine finarum* la o ţîntă duc propunerile contradictorii, dar una pe cale mai scurtă, alta cu încunjur. Încunjurul îl protejam ales atunci, când calea directă — prin greutăţile terenului, recte: lovirea în interesul unor persoane, mi se părea *prea spinoasă*.

După aceste trec la acţiunile de pe terenul strict social sau neoficial (în înţelesul de azi).

Canoanele, legile şi regulamentele bisericeşti prescriu anumite datorinţe pe seama preotului, care necondiţionat aparţin oficiului său şi — câtă vreme vrea să nu deie faţă cu fiscalul bisericesc, mai bine zis cu regulamentul disciplinar — necondiţionat trebue să le şi îndeplinească. Vieaţa însă e un complex de manifestări

cari ori cad ori nu cad în competenţa parohului, acela trebue să ţină cont de ele, astfel — nu o dată — riscă şi succesele ce le-a obţinut pe terenul propriu de muncă. E de înţeles deci, de ce am luat în programul meu, de a solidarizà poporul, şi acţiunile în înţeles propriu sociale. Trăiam şi eu şi trăià poporul — pe lângă cele bisericeşti — şi în legături civile şi sociale, şi nu se puteà să fie numai în biserică solidarizat, iar afară de biserică întâmple-se ce se va întâmplà cu el. Asta ar fi însemnat atât: Fă-ţi casă, dar lasă-o fără uşi! Păreţii singuri nu ne pot scutì de frig. Aşà poporul puteà fi cât de bine organizat bisericeşte, căci dacă îi lipseau celelalte virtuţi sociale, nimic se alegea de organizaţia lui. Tocmai acesta e gravamenul general al bisericei, că organizaţia de stat, condusă de vederi ce nu totdeuna congruiază cu ale bisericei, nu ne dă destul sprijin în urmărirea problemelor religioase, de netăgăduit, mai bine: de hotărâtor folos şi pentru stat. Cu acţiunile mele sociale, ce propriamente nu aparţineau mie, suplineam, cum se vede, o lacună şi luam şi ascuţişul gravaminului bisericesc de care e vorba. Pricepe ori şi cine, deci, de ce şi acţiunea mea socială e deplin justificată.

Insă rolul meu pe terenul civil nu mai erà rolul din biserică, erà *rol* schimbat. In biserică eu eram şeful ce îndreaptă şi pune la cale trebile, iar aici numai gregarul ce contribue după puteri la consolidarea comunei. M'am şi trudit a corespunde datorinţei spre binele obştesc. Şi în serviciul binelui public am stat, când am induplecat credincioşii ca ei în toate trebile comunei să meargă şi au mers după mine: solidari, nereslăţindu-se, neprivind la alte interese, decât cele ce conduc la înflorirea comunei. Ca membru al comitetului comunal am nizuit apoi, ca şi comuna politică să-şi pună

umărul, cum de fapt şi la şi pus, la ocrotirea intereselor de ordin altruist ale poporului (înţeleg acì sprijinirea instituţiilor ce asigură existenţa persoanelor silite a apelà la ajutorul public).

Despre aceste va mai fi însă vorbă. La acest loc reliefez o acţiune proprie de a pornì curent bun în popor pe calea socială. E în deobşte cunoscută trebuinţa noastră sufletească de a comunicà cu alţii. Atât de pronunţată e trebuinţa, că bucuros facem drumuri lungi numai să putem convenì cu om de seama noastră, cu care să schimbăm şi numai câteva vorbe. Nu e mai altfel nici la poporul de rând. Singurătatea îl face ursuz, morocănos, de aceea caută şi el cu ori ce preţ societatea şi se infructează când o poate aflà. Trebuinţa de a comunicà s'a ivit la popor deosebit dela încetăţenirea cât de cât şi la noi a civilizaţiei, şi schimbarea referinţelor de traiu. Când viaţa nu erà aşà complicată ca astăzi şi când condiţiile de traiu erau mai simple, poporul se aflà foarte bine în căminul său — cu nevasta şi copiii. Astăzi însă când chestia pânii îl frământă din ce în ce mai mult şi când referinţele pe zi ce merge sunt altele îl interesează ori ce noutate şi caută a merge acolo unde o află. Nu erà altfel nici în Nevoieşi. Căutà societate şi o aflà, unde? In crâşma satului! Alt loc de întruniri nici nu aveà. Pe cel ce cugetă mai adânc asupra lucrurilor, de loc nu-l miră împrejurarea, că poporul cercetează crâşmele. Faptul nu e dovadă de stricare. E dovadă numai la aceea, că poporul doreşte societatea. Stricarea se începe numai după ce a ajuns în crâşmă şi s'a împretinit cu crâşma, adecă s'a adeverit la el proverbul: spune-mi cu cine te însoţeşti, ca să-ţi spun cine eşti! Aşa e! Cine umblă în societate nesmintit îşi însuşeşte manierele societăţii, în care umblă, ori cât de

mare ar fi deosebirea între deprinderile sale de mai nainte și între obiceiurile societății. Acesta era pericolul și pentru Nevoieși. Unde se vorbesc și fac prostii, nu poți învăță nimic bun. Și Nevoieșenii învățase multe rele în crâșmi. Li-se prefăcuse la mulți în a doua natură relele.

Imprejurarea aceasta m'a îndemnat, să mă ocup cu chestia lor socială în înțelesul de a pune pe alte baze convenirile lor sociale, ca să poată sta sub influința mea mai directă, căci în crâșmă nu mergeam, dar și de aș fi mers ca predicator, nu puteam sta de vorbă cu oameni turmentați cari mi-ar fi sărit și după cap.

După matură chibzuire și după luarea înțelesului cu unii fruntași, am ajuns la ideea, că ne trebuesc cărți de învățătură pentru popor. Am și mers numai decât la oraș și am ales toate opșoarele poporale din librărie, reîntorcându-mă acasă cu un sac mare de cărți. Cărțile le-am distribuit numai decât printre ceice știau ceti. Le-am spus, că unde nu pricep ceva, să vină la mine, ca să le explic. Intențiunea ce o am cu cărțile nimănui nu am tradat-o cu nici un cuvânt. Jidanul (așà se chiamă toți crâșmarii) numai decât ar fi pornit goană contra întreprinderii, și în flacări ar fi căzut tot satul. Am tăcut. Cetitorii țărani, neștiind ce vreau eu, ceteau cu sârguință și mereu cereau dela mine explicări, cari cum zic, le-am dat foarte bucuros. Veneau și doi-trei deodată la mine după explicări, veneau și 10 și mai mulți. Opșoarele erau bine scrise și plăceau. Fiecare cetitor doreà să știe și alții ce a cetit el. Ceteà înc'odată, ba și de mai multeori — opșorul și căsenilor și vecinilor, cu un cuvânt la câți puteà. Altora le spuneà numai conținutul în graiul său neaoș, care îl pricepeau toți ceice ascultau. Nu a trecut chiar multă vreme și în toate ulițele puteai vedeà grupe de cetitori, povestitori și ascultători. Ca la

bâlciu, nu altă. Se mirà satul, dar mai tare se mirà Jidanul, că ce minuni pot cuprinde cărţile mele, căci de când oamenii cetesc, se adună în grupuri, se sfătuesc şi cârciuma lui sta aproape goală. Inceput-a atunci cu zeflemele, cum a ştiut el mai bine, ba că ce spun cărţile acele sunt poveşti, ba că eu seduc poporul ş. a. Şi procuraturei s'a plâns. Erà prea târziu! Oamenii îşi petreceau destul de bine şi puteau cu poftă râde pe cartea istorisirilor hazlii. Unii au început a zice: de ce să mergem noi, ca să ne batjocorim unii pe alţii şi să râdem noi de noi în crâşma Jidanului ce ne îneacă cu fumul, când cu mult mai bine ne petrecem aici în plinul soare, ori la umbra teilor şi în aerul curat în care cresc plămânile! Şi din acele zile numai pătimaşii au mai dat pe la crâşmă, până ce mai târziu şi numărul acelora s'a redus. Am fost martor ocular, când — nemai putând trăi — Jidanul şi-a luat tălpăşiţa din sat.

Nou praznic sufletesc am avut atunci, căci mă vedeam apropiindu-mă de ţinta ce mi-o propusesem: *ridicarea poporului către culmile perfecţiunei.*

Minunat e duhul evanghelic! E duh ce chiamă la vieaţă. Bine cultivat, în loc să scadă creşte mereu, se fortifică şi devine apă vie şi veşnic curgătoare pe care atât de frumos o recomandă Isus în convorbirea cu Samariteanca (Ioan 4, 4—42). Duhul evanghelic a crescut Biserica din grăuntele de muştar ce erà la moartea lui Isus până la mărimea sa de astăzi, când cuprinde tot pământul. Duhul evanghelic e armă cuceritoare în mâna cuceritorilor de popor, armă ce nu se toceşte, ci pururea se înoeşte şi pururea aduce laolaltă părţile risipite ale poporului, dar nu prin groaza ce o produc tunurile mortiere, ci prin atracţiunea sufletească ce o exercită asupra oamenilor. Acest duh m'a ajutat pe mine, ca să

mă pot înşirà şi eu între organizatorii poporului. Deşì voiu apăreà exaltat poate, egoist chiar, susţin sus şi tare, că toate cuceririle obţinute cu foc şi sabie, se sting şi pier, şi trebuie să piară, pier şi cuceritorii ori dacă şi nu pier, numele le rămâne în lume ca un fel de spărietoare, Hannibal ante portas, şi pier cuceririle forţei, fiindcă le lipseşte puterea internă, pe când cuceririle duhului creştin sunt veşnice, ca însuş Duhul ce le dă vieaţă, şi sunt veşnice, căci singure aceste cuceriri au puterea centripetală internă.

Eram, în adevăr, mândru de propriele mele fapte. Şi cu toată îngustimea cercului în care se mişcà activitatea mea, nu mi-aş fi dat poziţia de paroh nici pentru un rang, cât de înalt, din lumea aceasta.

Vasile Gan
protopop.

Saul — Pavel.

— Meditaţie. —

Fapt. Ap. IX. 1—9.

Saul erà o figură aspră şi îndârjită. Erà unul dintre acei oameni, cari luptă din toate puterile pentru ţinta căreia îşi închină vieaţa. Convingerile sale aveau tăria şi focul pasiunilor, nădejdea sa erà fanatism, adevărul — supremul principiu de vieaţă. Aceste însuşiri îşi aveau temeiul în personalitatea sa şi mai erau potenţate şi de mediul în care trăià. Indreptarea înaintea lui Dumnezeu el credeà să o ajungă prin «lege», căci «legea» erà pentru el cea mai sfântă concepţie, cel mai înalt factor moral. Tot ce erà pentru el mai scump şi mai binecuvântat, tot ce reprezintà pentru el o valoare netăgăduită şi care astâmpărà sufletul său dornic după lumină — se cuprindeà în «lege». «Legea» erà pentru

el nu numai un îndreptar, o normă pentru vieaţa duhovnicească, ori numai puterea, care îi împrumută valoarea adevărată sufletului său, — ci ea, «legea» devenise temeiul şi chezăşia veşniciei. Erà pătruns de năzuinţa după o vieaţă mai înaltă şi aveà firma credinţă, că această vieaţă constă în îndeplinirea riguroasă a «legei». Cât de aspru, exagerat de aspru, străjuià el îndeplinirea corectă a poruncilor «legei». Credeà fanatic, că în acele slove erà îngrădită suprema sa fericire. «Legea» este o uriaşă *moştenire* din stăvechime şi o *nădejde* pentru viitor. Moştenirea legământului sfânt încheiat între D-zeu şi Izrail, poporul ales. Tot ce să icueşte între D-zeu şi Izrail vatămă acest vechiu şi scump legământ; şi doar de firele acestui legământ atârnă perlele făgăduinţei în fericirea zilelor ce vor să vină, ţinta purtărei de grijă a lui Dumnezeu şi nădejdea în Mesia. Această nădejde i se prefăcuse în pasiune, care îi robià sufletul şi îi încătuşà cugetarea cu putere elementară. Saul simţià că în istoria lumei, în vieaţa omenimei are să se întâmple o primenire din temelii; el simţià «plinirea vremii», — însă aşteptà un alt Mesia. Simţià cu durere rănile societăţei omeneşti, ce făceau impresia neplăcută a descompunerei; vedeà prăbuşirea aşezămintelor, ce se clătinau de-a binele, iar lanţul strivitor al stăpânirei romane, care sugrumà cu putere Izrailul, lui îi pricinuià cea mai mare durere. Acum ar trebuì să se întoarcă tot sufletul spre D-zeu! Inchegându-se cu toţii într'o căinţă şi într'o nădejde să-şi îndrepte privirile spre zările viitorului, unde se întrezăreşte zămislirea Mesiei fiul lui David, Mântuitorul!

Şi câţiva şi începură a vestì că a sosit făgăduitul Mesia, şi acela erà — Isus din Nazaret.

Omul care a fost răstignit pe cruce, acela e Mesia?! Acel călcător de «lege», hulitor de D-zeu, acel ce ni-a

batjocorit lăsământul, moştenirea sfântă dela părinţi şi poruncile lui Moise, şi care şi-a bătut joc de Izrailul cel adevărat şi a pângărit tot ce el ţineà de sfânt şi dumnezeesc?! Crucea e lemnul ruşinei, locul de pierzare al tâlharilor şi cel pironit pe ea un suflet demonic, un faimos şi cinic despoitor al sinagogelor — acesta să fie fiul proslăvit a lui David strălucitorul, puternicul şi a toate cuceritorul Mesia?! Şi pornì cu o ură sălbatică împotriva creştinilor.

Creştinii cu cari se întâlneà erau însă nişte firi blânde şi smerite. Nici chiar cu o stăruinţă răutăcioasă nu puteai vedeà în ei nişte hulitori de Dumnezeu; în ochii lor străluceà o lumină senină, dumnezeiască, din inima lor isvoreà pacea, bucuria şi credinţa nestrămutată în o învingere deplină. Da! ziceau ei zimbitori — un zimbet, care te încredinţà, că sunt gata de cea mai înaltă jertfă — Isus a fost Mesia, pentrucă a *înviat din morţi*. — *Isus a înviat!* Acest cuvânt străbăteà tocmai în adâncul inimei lui Saul şi îl făceà să i-se cutremure întreaga fiinţă. Dacă a înviat Iisus, e lucru foarte limpede că el e Mesia, şi dacă Isus e Mesia, atunci el, care a prigonit atât de sălbatic pe creştini: s'a resculat împotriva lui Dumnezeu. Braţul său păcătos s'a îndreptat împotriva lui Iehova cel sfânt! Această idee îi săgetà necontenit inima, oricât se trudeà să scape de dânsa. In asurzitorul sgomot al prigonirilor el auzeà tot mai limpede glasul de mărturisire rezolută, pe cari îl rosteau prigoniţii zimbind în chinurile morţii: *a înviat!* Şi când Ştefan cel ucis cu pietrii şi în ultimile svârcoliri ale morţii îşi rosteà cu o seninătate mişcătoare rugăciunea către Cel de sus, fiindcă vedeà pe Hristos şezând de-a dreapta lui Dumnezeu: Saul simţeà, că echilibrul sufletului său se perde. Indârjirea lui se înmoaie. Atunci el se pre-

găteşte de o încercare uriaşă: să înnece în lacul răsbunării ideea ce-l neliniştea. Intreg sufletul său i-se înfierbântă de gândul cruntei răsbunări, toate fibrele ființei lui să încordează, să înteţesc de ura pierzărei, numai ca să asvârle din sine ideea îngrozitoare a Invierei.

Se îndreaptă spre Damasc. Cele două idei protivnice se răsboesc deja de zile întregi în lăuntrul său şi simte că puterile îl părăsesc. Privirile i-se pierd în zarea îndepărtată: acolo e Damascul cu coperişele caselor ce se văd din depărtare. Pulberea ce se înălţă deasupra oraşului atârnà în văzduh ca o perdeà străvezie şi razele aurii ce le trimeteà soarele vestind lumea despre faptul dimineţei liniştite îi desarmează încordarea conştienţei sale tulburate... «Şi fără de veste a strălucit peste dânsul o lumină ce veneà din cer. Şi căzând el la pământ auzì un glas ce-i ziceà: «Saule, Saule pentruce mă goneşti?» Iar el răspunzând a zis: «Cine eşti Doamne?» Şi Domnul a zis: Eu sunt Iisus pe carele tu îl goneşti... Greu îţi este ţie a te răsboì împotriva boldurilor». Intunerecul, îndoiala pieriră şi se făcù lumină. Isus *trăeşte*, căci s'a arătat lui Saul, deci a *înviat*. Arătarea faptică a Celui înviat l-a modificat cu totul sufleteşte. El, Saul, s'a răsboit împotriva lui D-zeu. Pe El l-a prigonit mai mult ca pe toţi. Intreaga lui vieaţă de până acì: Dorinţele, nizuinţele sale curate, luptele, idealul său, toate erau împotriva lui D-zeu! O întreagă lume să prăbuşì acolo. Acum însă să începe o nouă şi proaspătă vieaţă, căci glasul acela din înălţimi fu iertător şi înălţător. A căzut ca un om sdrobit şi nimicit şi s'a ridicat ca un nou ostaş al lui Hristos. Soarele vieţei sale celei nouă este Isus Hristos, căruia îi căzù rob în această sfântă clipă.

Saul devenì Pavel!

Pr. ***I. P.***

---

găteşte de o încercare uriaşă: să înnece în lacul răsbunării ideea ce-l neliniştea. Intreg sufletul său i-se înfierbântă de gândul cruntei răsbunări, toate fibrele ființei lui să încordează, să ințețesc de ura pierzărei, numai ca să asvârle din sine ideea îngrozitoare a Invierei.

Se îndreaptă spre Damasc. Cele două idei protivnice se răsboesc dejà de zile întregi în lăuntrul său şi simte că puterile îl părăsesc. Privirile i-se pierd în zarea îndepărtată: acolo e Damascul cu coperişele caselor ce se văd din depărtare. Pulberea ce se înălță deasupra oraşului atârnà în văzduh ca o perdeà străvezie şi razele aurii ce le trimeteà soarele vestind lumea despre faptul dimineței liniştite îi desarmează încordarea conştienței sale tulburate... «Şi fără de veste a strălucit peste dânsul o lumină ce veneà din cer. Şi căzând el la pământ auzì un glas ce-i ziceà: «Saule, Saule pentruce mă goneşti?» Iar el răspunzând a zis: «Cine eşti Doamne?» Şi Domnul a zis: Eu sunt Iisus pe carele tu îl goneşti... Greu îți este ție a te răsboì împotriva boldurilor». Intunerecul, îndoiala pieriră şi se făcù lumină. Isus *trăeşte*, căci s'a arătat lui Saul, deci a *înviat*. Arătarea faptică a Celui înviat l-a modificat cu totul sufleteşte. El, Saul, s'a răsboit împotriva lui D-zeu. Pe El l-a prigonit mai mult ca pe toți. Intreaga lui vieață de până acì: Dorințele, nizuințele sale curate, luptele, idealul său, toate erau împotriva lui D-zeu! O întreagă lume să prăbuşì acolo. Acum însă să începe o nouă şi proaspătă vieață, căci glasul acela din înălțimi fu iertător şi înălțător. A căzut ca un om sdrobit şi nimicit şi s'a ridicat ca un nou ostaş al lui Hristos. Soarele vieței sale celei nouă este Isus Hristos, căruia îi căzù rob în această sfântă clipă.

Saul devenì Pavel!

Pr. *I. P.*

să însoţească fiecare oftat îndreptat Celui de sus. Poate fi, deci, mirare, că a fost respins? Rugăciunea, deşi poate din neştiinţa rugătorului, aveà şi alt cusur. Este oare Dumnezeu slugă? (iartă-mă Doamne că îndrăznesc a-Ţi da atribute ce nu se cuvin!). Este supus capriciilor noastre şi dator să împlinească tot ce cerem dela El? Acesta a fost păcatul rugătorului: In micimea sufletului său (îi putem zice cu tot dreptul şi îngâmfat, căci erà turmentat de beutură), în micimea sa a uitat, că Acela, căruia se roagă este preaputernicul Impărat al cerului şi pământului, căruia nimic nu-i poate stà împotrivă. «Munţii se cutremură de glasul tunetului Lui. Foc înaintea Lui va merge — zice Scriptura — şi va arde împrejur pe vrăşmaşii Lui» (Psalm 96, 3). In adevăr, mare nesocoteală a se umflà în pene şi a se răţoì în faţa Atotputernicului, şi încă în momentele cele mai critice ale vieţii, când pleacă la necunoscut, pe plaiurile, unde se împarte foc şi moarte. Nesocoteala se poate numì nebunie, în adevăr însă este hulă. Hula împotriva lui Dumnezeu se pedepsià amar şi în Testamentul vechiu. Cetim acolo: «Şi trufia ta s'a suit în urechile mele, şi voiu pune belciugul meu în urechile tale, şi zabale în buzele tale, şi te voiu abate în calea pe care ai venit» (4 Imp. 19, 28), şi alt loc: «Iar carele va numì numele Domnului (înţelege în batjocură) cu moarte să se omoară» (Leviţi 24, 16). In Testamentul nou apoi hulitorul nu poate sperà nici o milă. «Tot păcatul şi hula — zice — se va iertà oamenilor, iar hula care este asupra Duhului nu se va iertà oamenilor; şi oricine va zice cuvânt împotriva Fiului omenesc, se va iertà lui, iar celce va zice împotriva Duhului sfânt, nu se va iertà lui, nici în acest veac, nici în celce va să vie» (Mat. 12, 31—32).

Nesocotit om, repet, ostaşul. Nu şi-a dat seama de prăpastia în care se aruncă. Depărtând prin vorbe şi fapte netrebnice dela noi pe Celce singur ne poate trimite mângăiere — şi încă în momentele critice ale vieţii — pe cine să ne mai răzimăm? Ostaşi veniţi din răsboiu povestesc, că făcându-şi cruce şi rostind câte

un: Doamne ajută! puteau stà liniştiţi în ploaia gloanţelor. Increderea în Dumnezeu le alungà frica, ba făceau şi haz pe conta câte unei ghiulele ce se sfărmà înaintea lor. Aceşti ostaşi spun, cum veţi fi şi înţeles dela ei, că ceice numai înjurà ştiu şi de Dumnezeu numai în sudalme îşi aduc aminte, în toate luptele tremurau ca trestia. Mulţi au căzut din ei, uneori neloviţi de glonte, frica i-a doborît. E mare bunătate credinţa pentru om şi rugăciunea fierbinte ce o înalţă către tronul ceresc credinciosul. In răsboiu se pricepe bine preţul credinţei, preţul rugăciunei adevărate şi nefăţărite; în răsboiu, unde numai Dumnezeu şi conştiinţa cea bună a omului este cu noi. In răsboiu se vede şi nemernicia celor fără Dumnezeu. Răsboiul, din acest punct de vedere, este şi foc curăţitor, care alege aurul credinţei din noroiul păcatelor. Vă puteţi da, deci, seama în ce hal aduce răsboiul pe cei «tari la cerbice», cum îi numeşte Scriptura, pe ceice nicicând nu şi-au îndreptat sufletele spre înălţimile ceriului, petrecând în desfrânări şi păcate, trăind numai plăcerilor trupeşti. — Pedeapsa şi-o află încă în această lume. Pedeapsă e răsboiul pentru ei, pe când rugătorilor e proba de foc, care le asigură bunurile cereşti la cari şi aşà râvnesc.

Că a înfăptuit ostaşul, de care vorbim, în stare de beţie păcatele contra Duhului, ori că părinţii nu i-au dat creştere religioasă cum aveau datorinţa, nu-i uşurează pedeapsa veşnică. Inaintea lui Dumnezeu numără faptul săvârşit. Scuzele ar merge uşor, putându-ne provocà la beţie, la glume (că numai am fi glumit, înjurând), la neştiinţă ş. a. De câteori ne stă în gând o crimă, să ne îmbătăm şi să o facem! Nu poate merge aşa! Pe Dumnezeu, care ştie şi cele mai ascunse taine ale inimii noastre, nu-l putem înşelà. La Dumnezeu nu merge ca la oameni. Insaş beţia, neştiinţa, înjurăturile — toate, dar toate sunt crime grele. O crimă apoi nu poate scuzà pe alta. Nu că nu scuză, ci îngreunează. De când e lumea pietrile aruncate pe pietrii au format grămadă de

pietrii; astfel şi păcatele adunate constitue grămada fărădelegilor ce cauzează moartea sufletească.

Iubiţilor! Cazul adus la toată întâmplarea este dureros şi urît. Mult am stat pe cuget, să vi-l spun ori să-l retac. Mi-am dat seamă, că aducându-l înainte unii vor zice, că caut titule de blam pentru ostaşii ce-şi pun vieaţa pentru obşte. Mi-am zis apoi iarăş: Nu se poate să tăinuim păcatul şi să astupăm vinovăţiile, căci scris este, că tot ce se săvârşeşte la întunerec va vedeà lumina! Şi e cu mult mai rău a ne acoperì unii pe alţii, decât a da pe faţă greşalele. Acoperirile încurajază pe păcătos. Descoperirea însă poate să fie spre folos. Având fiecare înaintea ochilor un caz cu urmări rele, se va ferì a cădeà în greşale. Am socotit deci să vă arăt cazul, ca să ştiţi de ce trebuie a vă ferì, şi ca să fie îndemn pentru voi a vă îndeletnicì cu cercetarea şi ascultarea serviciilor divine, cu rugăciunea, mărturisindu-vă tot mereu şi păcatele şi ducând în toate privinţele vieaţă trează, care vă face cinstiţi înaintea oamenilor şi vă asigură şi iubirea lui Dumnezeu, care e condiţie neapărată la dobândirea vieţii de veci. Mi-am uşurat eu astfel greutatea de ce-mi zăceà pe inimă şi v'am dat şi vouă ocazie a cumpănì urmările faptelor nesocotite. La toată întâmplarea scuză nu puteţi aveà, cum s'a trudit să aibă bogatul din iad, ce nu făcuse milă cu săracul Lazar, că nu a-ţi ştiut urmările, că de le ştiaţi — nu vă aruncaţi pe panta căderei.

Intreb eu: E mai de preţ cinstea, decât ruşinea? Mai bun prietin ni e iadul ori raiul? Şi mintea şi inima ne spun, că omenia şi numele bun covârşesc orice alte bunătăţi, că vârtutea e lumina, iar păcatul întunerecul. Dacă aşa e, de ce să ne alipim de iad şi întunerec? de ce cu voia să căutăm nimicirea proprie, ca fluturul ce în beţia lui îşi arde aripile, căutând a se apropià de flacără? Răsboiul şi aşa arată că soartea noastră şi vieaţa ne atârnă de un fir de păr. Dacă murim, şi e bine să murim pentru cămin şi ţară, apoi să murim în cinste şi împăcaţi cu Ziditorul.

Voi, iubiţilor! plecaţi pe câmpul de onoare. Bine faceţi! Aveţi să vă purtaţi brav, ca să nu daţi de ruşine numele şi pe moşi-strămoşii voştri, cari numai cinste au adus numelui de român. Să luptaţi ca leii şi să doborîţi pe duşmanul ce caută a călcà moşia şi caută a scoate din cuib familiile noastre şi poate a le robì. Sub braţul vostru puternic să se înfrângă toate încercările lui, ce caută a ne păgubì. Ori încătrău veţi fi duşi însă, să nu uitaţi, că — lângă patria pământească — aveţi patrie şi colo sus în ceruri. Să vă faceţi şi de aceea vrednici. Să vă rugaţi deci necontenit. Când lupta ori timpul nu vă lasă a vă rugà, faceţi barăm semnul crucei şi îndreptaţi gândul şi spre Dumnezeu şi credeţi tare în puterea Lui. De una să vă feriţi: Nu înjuraţi, nu luaţi în deşert numele lui Dumnezeu! Nu scoateţi vorbe urîte din gurile voastre, cari spurcă. Ori vă opresc dela asta mai marii, ori nu vă opresc — voi să nu urmaţi pe ceice nu au simţ şi nu se sfiesc a întoarce îmbălăcăririle prin gura necurată, cum întorci îmbucătura de pâne când eşti mai flămând şi cauţi cu toată graba a-ţi stâmpărà foamea. O! de ar cunoaşte nemernicii cât de rău stă şi câtă pierdere morală le aduc îmbălăcăririle!

Iubiţilor! Am început cu vorbele lui Isus: Celce este dela Dumnezeu — graiurile Lui ascultă. Cu aceste şi încheiu. Sunteţi ai lui Dumnezeu, căci de aceea vă numiţi creştini. Ascultaţi de Dumnezeu şi împliniţi graiurile Lui, cari dela acest loc le-am propovăduit. Ţineţi sus drapelul oastei şi a credinţei voastre strămoşeşti, ca să tresalte şi înaintaşii noştri din mormânturi. Amin!

Vasile Gan,
protopop.

Pilde și asemănări.

Taina fericirii. Un mare împărat din vremea veche aveà un singur copil, pe care-l iubeà cu multă gingăşie. Ca să-l facă fericit a întocmit pe seama lui un palat minunat, i-a dăruit tot felul de chipuri frumoase, cărţi interesante, jucării de tot felul, un cal mic de călărit, o luntre cu care să se plimbe pe lacul din apropierea palatului, şi l-a încunjurat cu o mulţime de servitori, cari erau gata să-i împlinească toate dorinţele. Cei mai învăţaţi bărbaţi din împărăţie erau învăţătorii prinţului, cari să trudeau să-l crească bine, ca să fie cu vremea un împărat bun şi drept.

Dar cu toate acestea prinţul nu se simţià fericit. Pe fruntea lui se ivise o creaţă şi din ochi i-se puteà cetì dorinţa după ceva ce-i lipseà.

Intr'o zi a venit în palatul împărătesc un bătrân, care văzând copilul, zise împăratului: «Înălţate împărate, eu pot face copilul Inălţiei Tale fericit, dar trebue să mă răsplăteşti pentru aceasta cu ce voi cere! — «Bine» — zise împăratul — «orice ai cere dela mine îţi voi da ţie».

Bătrânul luă atunci pe prinţişor într'o odaie la o parte şi scrise ceva pe un petec de hârtie, dădù apoi prinţului în mână o luminare aprinsă şi-i zise să ţină luminarea sub hârtie; după aceea bătrânul se îndepărtă.

Prinţul făcù pe cum i-s'a spus; pe când ardeà hârtia, pintre flacări s'a văzut o scrisoare vânătă, care spuneà următoarele: «Să nu treacă nici o zi, în care să nu faci măcar unui singur om vre-un bine».

Prinţişorul s'a ţinut de această povaţă şi a ajuns om fericit, bucurându-se de binele pe care-l făceà oamenilor.

*

O făgăduinţă veche. Sunt clipe în viaţă, când ni-se pare că totul se clatină sub picioarele noastre şi nu avem nici un razim sigur, de care să ne prindem. Chiar şi iubirea lui Dumnezeu ni-se pare că se clatină. Dar nu Dumnezeu se clatină, ci noi şi credinţa noastră. Fiindcă nădejdea şi încrederea noastră e ca o trestie bătută de vânt, ni-se pare că ni-a părăsit Dumnezeu cu harul său.

Această rătăcire trebue să o alungăm din sufletul nostru şi să ne sprijinim de stânca neclătită a făgăduinţei ce se cuprinde

în aceste cuvinte: «Muta-se-vor munții, și clătina-se-vor colinele dar mila mea nu va lipsi dela tine, nici legătura păcii mele nu se va luà, zice Domnul, cel milostiv ție» (Isaia 54, 10).

*

Scara iubirii, are trei trepte: iubirea pentru iubire, iubirea care nu se cugetă la răsplată și iubirea pentru ură.

Pe treapta cea dintâi se găsesc oameni mulți. Mântuitorul a văzut pe această treaptă chiar vameși, prin urmare oameni păcătoși. Să stai pe această treaptă nu e lucru rău, dar nici cu mare laudă (Mat. 5, 46—47).

Pe treapta a doua stau aceia, cari nu așteaptă răsplată pentru iubirea lor. De aceștia sunt puțini, bunăoară părinții cari cu desinteres poartă grijă de fii lor.

Pe treapta a treia s'au urcat foarte puțini oameni, anume aceia cari s'au apropiat de Hristos.

Până la care treaptă ai ajuns tu?

*

Rugăciunea. Unii oameni cred că pot trăì fără rugăciune, dar aceasta se întâmplă spre paguba vieții lor sufletești. Căci fără să stai, măcar din când în când, dar e bine să stai cât mai des, în legături cu Dumnezeu, nu se poate coborî în sufletul tău duhul viu al unei frumoase vieți creștinești. Fiecare pom are rădăcină, pe care oamenii nu o văd și care nici nu se poate numì frumoasă, dar atât e de trebuincioasă, încât pomul fără de ea n'ar puteà trăì. Ceeace este rădăcina pentru pom, aceea este rugăciunea pentru suflet. Florile și roadele vieții noastre creștinești atârnă dela această rădăcină.

*

Biruința împăratului. Un împărat chinezesc aveà foarte mulți dușmani. «Veniți» — zise el ostașilor săi — «să biruim pe dușmanii noștri».

După o luptă scurtă dușmanii împăratului s'au dat prinși, dar împăratul în loc să-i pedepsească, cum credeau ostașii săi, că va face, îi primì cu vorbe bune și îi iertă.

Ostașii s'au mirat de această purtare a împăratului și îi ziseră: «Ai zis că vreai să prăpădești pe dușmani și acum i-ai iertat?»

«Eu cred că i-am nimicit», — zise împăratul — «nu vedeți că acum s'au îmblânzit și nu-mi mai sunt dușmani, ci s'au făcut prietini ai mei». Abia atunci au înțeles ostașii ce biruință mare au câștigat ei.

N. B.

Mişcarea literară.

„Mângăiaţi poporul“, cuvântări bisericeşti de *Dr. Ioan Lupaş* şi alţi preoţi din protopresbiteratul Săliştei. Sibiiu. Tiparul Tipografiei arhidiecezane, 1916. Pag. 321. Preţul 2 cor.

Acest volum de predici a apărut în «Biblioteca Şaguna», redactată de părintele protopop Dr. Ioan Lupaş şi conţine 36 de predici, dintre cari jumătate se datoresc D-sale, iar jumătate altor preoţi din tractul condus de D-sa cu adevărată cinste şi râvnă pastorală.

Ne spune însuş titlul volumului, că aici nu e vorba de un mănunchiu de predici, cari să expună în mod sistematic diferitele adevăruri ale credinţei şi moralei creştine, ci ele sunt dovezi despre felul cum a ştiut preoţimea noastră să ducă lumină şi mângăiere în sufletele credincioşilor noştri rămaşi acasă cu inima cernită pe urma plecării la oaste a celor mai aleşi şi mai viteji ai neamului nostru. Scopul principal al acestor predici e prin urmare întărirea credincioşilor rămaşi acasă în credinţă şi în celelalte virtuţi, pe cari răsboiul actual le-a pus la grea încercare şi tocmai lacrimile multe stârnite din ochii multora s'au încercat autorii acestor predici a le svântă.

Chiar şi în prefaţă ni se spune, că scopul lor a fost să mângăie poporul «întărindu-i credinţa, nădejdea şi dragostea creştinească, îndemnându-l la fapte de jertfă pe altarul binelui obştesc şi la milostenie pentru deaproapele obidit, sfătuindu-l la muncă trează, la cruţare neîntreruptă, la îndeplinirea tuturor datorinţelor şi la o întocmire cât mai înţeleaptă a traiului său nu numai în cele materiale, ci şi în cele sufleteşti».

Va fi deci greu să aflăm într'ânsele aceea unitate, care constituie una din cele mai esenţiale calităţi ale predicilor sistematice, cari se ocupă cu tratarea după regulele omileticei a adevărurilor singuratice ale învăţăturii creştine. Căci acolo, unde scopul principal este punerea unui zăgaz multelor lacrămi vărsate pe urma răsboiului, e foarte greu a expune în legătură cu svântarea lacrămilor vre-un adevăr, în mod absolut sistematic. Chiar coardele sufletului nostru pretind o atingere mai multi-

laterală şi astfel unitatea unei predici, menită a atinge toate coardele înviforate ale inimilor de azi, e mai mult relativă.

Cu atât mai mult corăspund predicile acestea menirii lor tocmai prin faptul, că ţinta lor de căpetenie nu este aceea a unor predici, cari tratează în mod sistematic adevăruri eterne ale bisericei noastre. Deci aprecierea predicilor acestora cade sub punctul de vedere expus. Chestia de căpetenie ar fi acum, ca întâiu şi întâiu să constatăm, cari coarde ale inimii le-au atins predicatorii noştri, adecă căror necesităţi sufleteşti ale credincioşilor s'au străduit să satisfacă. Sub acest raport găsim în genere, că e greu a emite o părere generală asupra unor predici scrise şi rostite de diferiţi autori. Aici nu e vorba de aceiaş credincioşi şi de acelaş păstor şi prin urmare nu poţi zice: un anumit preot a atins în decursul acestui răsboiu cele mai vitale chestiuni ale sufletelor îndurerate ale credincioşilor săi. A judecà deci asupra faptului, că fiecare autor din aceste predici cari clipe ale vieţii sale pastorale s'a năzuit să le folosească ţinând predici, se poate numai în cazuri concrete, dar nu în general.

A doua problemă ar fi constatarea felului, cum au ştiut cuvântătorii noştri la acele ocazii să se coboare în sufletul credincioşilor lor. Cari coarde ale inimilor le-au mişcat, şi în ce chip? Aceste sunt cele două întrebări cari pot aveà loc aici.

Vom află aici o multiplă atingere a coardelor inimilor cernite. Cutare predicator mângăie pe credincioşii săi cu aceea, că trebuie să suferim şi noi ca Hristos, căci suferinţa e premisa oricărei ridicări la o adevărată vieaţă. Se face apoi apoteoza muncii, atât de necesară în zilele de azi, a muncii împrumutate, unii pentru alţii. Alt predicator află, că credincioşii săi au lipsă de a li se vorbì despre credinţă cu ocaziunea unui sf. Maslu, fără a vorbì în legătură cu răsboiul, şi faptul acesta e admisibil, căci în decursul răsboiului încă pot fi momente, cari reclamă necesitatea de a privì pe lângă prisma răsboiului şi prin o prismă mai curată. Un predicator ştie să întărească şi prin fapte istorice persistenţa în răbdare a credincioşilor săi. Găsim aici îndemnuri către elevi la finea anului şcolar. Se pune la inima credincioşilor cercetarea bisericii, — cu ocazia unei predici de Rusalii, — căci ea e scutul legii şi limbii noastre. Tot cu ocazia unei predici de Rusalii aflăm atinsă altă coardă a inimii, aceea

a iubirii. Sunt chemaţi credincioşii să se abată la căile Domnului, căci răsboiul de azi e un rezultat al faptului, că omul cu toată puterea cearcă să rupă legătura cu Dumnezeu. Ni se prezintă şi o predică în care se expune care e înţelesul rugăciunilor la sf. Maslu, ni se dă o predică despre cruţare mai ales în zilele grele de acum. Aflăm două cuvântări despre pocăinţă, carea trebuie să o facem astăzi spre mântuirea noastră. Găsim predici rostite în legătură cu eroi căzuţi pe câmpul de luptă, trei predici ţinute la ziua marelui proroc Ilie în 1915, o cuvântare de mângăiere cu ocazia înmormântării surorii de caritate Florica Manta, care jertfindu-şi vieaţa alinând ca soră de caritate suferinţele soldaţilor răniţi, a dat dovadă despre creşterea aleasă, cu care un preot român ştie să împodobească pe membrii casei sale. E frumoasă predica, ţinută în August 1915 în Sălişte din prilejul împlinirii alor 85 de ani ai Maiestăţii Sale Regelui nostru Francisc Iosif I. Aflăm o predică frumoasă rostită în August 1915 cu ocazia sărbătorii sf. Adormire a Maicii lui Dumnezeu, una cu prilejul deschiderii anului şcolar la şcoala din Sălişte în 5 Sept. 1915, una la înmormântarea advocatului Dr. Bucur Bära, care şi-a făcut datoria faţă de neam şi stat.

In mai multe predici e atinsă coarda iubirii, chiar şi în predica «Purtaţi sarcina unul altuia». O predică a fost ţinută la Ziua Crucii, alta la ziua sf. Nicolae, alta întru amintirea lui Virgil Oniţiu, toate trei în 1915. — Găsim şi o predică care se ţine cu ocazia pomenirii binefăcătorilor unei biserici.

De ziua Crăciunului încă aflăm o predică de răsboiu în volumul acesta.

O coardă tremurătoare a inimii ascultătorilor a putut să atingă şi cuvântarea rostită în Decemvrie 1915 cu prilejul înmormântării glotaşului german Hermann Landesmann din Nürenberg, îngheţat pe muntele «Frumoasa» deasupra Săliştei. Mulţi ascultători se vor fi gândit atunci, că şi cei plecaţi ai lor pot ajunge soartea ostaşului Landesmann, dar îi mângăie nădejdea, că şi aceia vor fi înmormântaţi cu preoţi, care poate în limbă străină, dar înţeleasă de Părintele luminilor, să se roage pentru odihna sufletului lor.

Cetitorul mai are ocazie să cetească două predici de răsboiu la Anul nou, una despre cutremurul de pământ din Ianuarie

1916, şi două cuvântări în legătură cu ridicarea orfelinatului din Sibiiu.

Acestea ar fi ocaziunile pe cari autorii volumului de faţă le-au folosit mângăind poporul. Despre felul cum au ştiut la acele ocazii să-l mângăie, găsim că ei s'au ştiut atinge de acele coarde ale inimilor îndurerate, cari erau mai sensibile. Căci acolo şi trebuie alinare. Şi e frumos lucru, că sufletele credincioşilor unui tract primesc alinare în chipul acesta, căci azi e mai mare lipsa de mângăiere, dar şi sufletele sunt mai aperceptibile în faţa primirii mângăierii izvorîte din sfânta Scriptură.

O notă nouă aproape este, că în aceste predici găsim citate din poeţii Eminescu, Alecsandri, Vlahuţă, Coşbuc, ceeace aduce cu sine ca predicile să poată fi şi mai la înţelesul poporului. Trebuie să fim însă cu băgare de seamă când cităm în predicile noastre din poezii, ca să nu întroducem momente profane în predică.

Ar fi să se pună apoi mai mare pond pe exemple luate din vieaţa zilnică. Exemple din sfânta Scriptură găsim pretutindenea în aceste predici, dar până la pag. 93 nici un exemplu luat din vi aţă nu aflăm. Folosind exemple din vieaţă la pag. 93, pag. 157—158, 187, 218—319, e uşor să vedem, că predicile, cari conţin aceste exemple au mai multă unitate.

In unele locuri nu e ales bine titlul. Bunăoară în predicile dela pag. 50, 80, 116, 131, 137, 146. Acest defect însă e neînsemnat, căci scopul urmărit de cuvântători de bună seama s'a ajuns şi prin urmare credincioşii au aflat mângăiere. Intru cât dar predicile n'au pretenţia unor predici sistematice, cari să trateze după regulele omileticei adevărurile religiunii creştine, putem zice cu inimă liniştită, că ele şi-au ajuns scopul şi astfel numai laudă putem munca preoţimii din tractul Săliştei, iar scrierea o recomandăm tuturor acelora, cari vreau să intre în şirurile preoţilor cari, ca şi preoţii din tractul numit, consideră de cea mai sfântă datorie a lor răspândirea cuvântului lui Dumnezeu, mai ales acum în zile de jale şi durere.

Dr. Gh. Comşa.

*

„Pagini Literare“. O mână de oameni harnici, cari simt că *au ceva de spus*, pătrunşi de duhul aceluiaş ideal, au hotărît să ridice steagul. Şi l-au ridicat. Luptătorii sunt bine echipaţi —

sufleteşte. Nu le lipseşte energia, nici avântul. Dela stăruinţa şi *trăinicia* acestui avânt şi dela tăria voinţii conducătorului va atârnà cinstea steagului şi triumful final.

Invingătorii nu vor primì decoraţii de răsboiu. Nici nu li-se cade să lupte pentru «decoraţii». Se vor bucurà însă de recunoştinţa vremii, care va desvălì vrednicia lor după dreptate. Iar *aceasta-i* cea mai nobilă decoraţie! N'o câştigi decât punându-te în slujba pregătirii unor zile mai bune...

«Secerişul este mult şi secerătorii tot mai puţini»... Demonul distrugerii nu ne cruţă de loc. Rândurile celorce «binevestesc» se răresc pe zi ce merge, iar noi rămânem tot mai singuri. Am plânge, căci plânsul îţi uşurează durerea, dar nu mai putem. Ne-au secat lacrimile... Să *ne* plângem? Ar fi o laşitate, pentru care ziua de mâne ar aruncà osândă veşnică asupra noastră.

Dar mulţimea se sbate în spasmul desperării. Ea *trebuie* mântuită. Iată de ce devine tot mai grea sarcina celorce *rămân;* a acestora e datorinţa de a revărsà duhul blând al mângăierii în sufletele celor năcăjiţi. Această nobilă misiune o are noua revistă «*Pagini Literare*». Pentru zilele noastre ea e o senină revelaţie. Foiletoanele ziarelor, scrise cu caracteristica pripă a publicisticei cotidiane, sunt — flori de-o zi. Ele nu-ţi prea pot da o trainică hrană sufletească. Răsleţele cazuri de excepţie ne *întăresc* numai constatarea. «Pagini Literare» vor fi în stare să satisfacă exigenţele sufleteşti ale cetitorilor cu atât mai mult, cu cât în jurul acestei reviste s'au grupat aproape toate condeiele de seamă ale Ardealului, iar conducerea ei e în mâna unui bărbat vrednic de toată încrederea: V. Stanciu.

Pe lângă partea literară şi ştiinţifică, datorită unor scriitori ca Agârbiceanu, Ciura, Cotruş, Dr. Lupaş ş. a. coloanele revistei le împodobesc numeroase fotografii de actualitate şi desene de ale binecunoscutului student universitar Al. S. Iorga.

Fără îndoială, că redactarea unei reviste e împreunată cu multe greutăţi. Şi mai ales de ordin material. Bunăvoinţa şi căldura publicului cetitor însă le va puteà înlăturà. Insufleţirea, cu care au fost primite «Paginile Literare» ne dă motiv de bune nădejdi. Deci, pe aripile avântului nobil: Înainte!

N. Colan.

CRONICĂ.

Premiul „Revistei Teologice" pe anul 1916 s'a expedat dejà tuturor acelor abonaţi, cari pe acest an şi-au achitat întreg preţul abonamentului. Astăzi, când preţul hârtiei şi al tiparului s'a scumpit atât de mult, va înţelege oricine jertfele ce le-am adus tipărind o scriere de 140 pag. — pentru a o împărţì *gratuit* în sute de exemplare. Dar le-am adus cu drag, convinşi fiind că cele **„26 predici la credinţa creştină sau tâlcuirea crezului"**, datorite P. S. Sale episcopului *Nicodem al Huşilor* care le-a tradus după un autor ortodox, vor face un foarte bun serviciu preoţilor în zilele de acum, când datoria de-a aruncà seminţa învăţăturilor evanghelice în sufletele primitoare e mai mare. De alte volume de predici apărute la noi, acestea se deosebesc prin caracterul eminamente religios, ce-l posed. Le-am puteà numì o *dogmatică pentru popor.* Preoţilor le rămâne ca ici-colea, unde se va potrivì, să întreţese momente de actualitate, în legătură cu răsboiul, de cari astăzi se îmbie mulţime.

Toţi ceice vor trimite preţul abonamentului la revistă pe a. 1916, vor primì acest volum de predici, chiar dacă sunt în restanţă cu abonamentul pe anii trecuţi.

In fine atât în numele redacţiei «Rev. Teol.» cât şi al celor ce au primit volumul de predici, aducem cele mai călduroase mulţumite P. S. Sale părintele episcop *Nicodem al Huşilor,* pentru pânea ce în aceste zile grele s'a frânt pentru poporul nostru prin munca şi până acum foarte bine cunoscută la noi a P. S. Sale. Dumnezeu să-i ţină puterile, ca să poată fi spre folosul bisericei şi a neamului nostru şi de aici încolo!

*

Voturile congresului. In congresul electorul şi-au dat votul lor 114 deputaţi. Dintre aceste voturi au primit: P. S. Sa părintele episcop *Ioan al Aradului* 12, P. S. Sa părintele episcop *Miron al Caransebeşului* 24, I. P. C. Sa părintele arhimandrit *Vasile Mangra* 71, iar 7 bile au fost albe.

*

† **Avram P. Păcurariu,** protopopul Hunedoarei şi Nestorul protopopilor noştri, a trecut la cele veşnice la vrâsta de 79 ani.

Defunctul şi-a făcut studiile teologice la seminarul din Carloviţ, unde a fost trimis de mitropolitul Şaguna. In decursul preoţiei sale de peste o jumătate de secol, s'a distins ca un devotat şi cucernic slujitor la altarul Domnului şi ca un harnic sfătuitor şi conducător al poporului.

In zilele din urmă venise la Sibiiu, ca să vază congresul. Mânat de simţământul unei sincere pietăţi faţă de memoria Marelui arhiereu Şaguna, care i-a dat darul preoţiei şi l-a inspirat cu duhul evanghelic, a plecat în peregrinagiu la Răşinari.

Abià întors acasă la Hunedoara, s'a mutat în lăcaşurile drepţilor. Dumnezeu să-l odihnească!

*

Activitatea congresului nostru ordinar s'a redus aproape numai la discuţii în legătură cu verificarea mandatelor protestate. Peste rapoartele consistorului mitropolitan şi peste cele ce se puteau spune şi hotărî în legătură cu ele s'a trecut repede la ordinea

zilei. Astfel acest congres nu va luminà de loc vieaţa noastră bisericească. Cu atât mai mare e datoria organelor inferioare şi îndeosebi a preoţimei noastre, ca să-şi pună în lucrare toată dragostea pentru a întărì vieaţa sufletească a bisericei celei vii.

*

In legătură cu alegerea de mitropolit «*Unirea*» dela Blaj, vorbind de marile interese comune ce au să le rezolve bisericile noastre surori, spune următoarele cuvinte, pe cari cu bucurie le încrestăm la acest loc: «Cele două biserici în decursul istoriei au emulat una cu alta, s'au sprijinit una pe alta, dar nu au ridicat bariere una în calea alteia. A fost şi este aceasta o tradiţie a conducerii eclesiastice de ambele părţi, pe cari au păstrat-o înaintaşii noştri cu scumpătate. Peste micile frecări şi veleităţi confesionale s'au ştiut avântà toţi oamenii noştri de seamă, *de câte ori a fost vorba de interese mai înalte, comune*, iar ceice cu predilecţie îşi aflau plăcerea în a provocà desbinări de natura aceasta, paralizând acţiunea comună, au fost întotdeauna puşi la locul lor».

*

Predici pentru ostaşii dela front. Asemenea predici în româneşte până acum nu avem. Trei preoţi mobilizaţi din ţară fac apel la colegii lor să compună asemenea predici, dintre cari cele mai succese se vor publicà într'un volum. «In campanie nu e ca acasă, ca în timp de pace. Acasă ai şi izvoare destule, ai şi timp şi depinde de tine ce vrei să vorbeşti. In răsboiu nimic din toate acestea. In răsboiu împrejurările şi momentul îţi dictează. Dacă n'ai cunoştinţele necesare şi deprinderea cuvântului, pierzi momentul, care poate fi din cele mai însemnate» («Amvonul» Nr. 2, 1916).

E bine a întrebuinţà experienţele altora pe acest teren. Nu-i destul să storci ostaşilor lacrimi de duioşie vorbindu-le de cei iubiţi, rămaşi acasă. Trebuie să le vorbeşti cu eroism moral, pregătindu-i ca să înfrunte orice cu toată încrederea în Dumnezeu. Predicele scurte şi pline de foc sunt cele mai potrivite. Preotul german *Wilhelm Richter* ne dă câteva schiţe a predicilor ce le-a ţinut soldaţilor dela front (Der Herr ist der Friede, 1915). El şi-a luat texte biblice scurte, în legătură cu cari a spus câteva cuvinte de întărire morală. D. ex.: «Dumnezeu este scăparea noastră şi puterea» (Ps. 45, 1). — «Inima omului cugetă la căile sale, dar Domnul îndreaptă paşii săi» (Pilde, 16, 9). — «Trimiteţi seceri, că a sosit secerişul» (Ioil 3, 13). — «Că bine este cu darul să se întărească inima» (Evrei 13, 9). — «Nu te teme, că te-am mântuit pe tine» (Isaia 43, 1). — «Intunerecul a trecut şi lumina cea adevărată iată răsare» (I Ioan 2, 8). — «Pace ţie, nu te teme, nu vei murì» (Judecătorii 6, 23). — «Domnul este scutitorul vieţii mele, de cine mă voiu înfricoşà» (Ps. 26, 2). — «De vei crede» (Ioan 11, 40). — «Că nu ni-a dat nouă Dumnezeu duhul temerei, ci al puterei şi al dragostei şi al întregei înţelepciuni» (II Timot. 1, 7) etc.